

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Politologických studií

Diplomová práce

2020

Šárka Langhammerová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Politologických studií

Katedra bezpečnostních studií

**Role ústavního soudnictví při udržování politické
stability v zemích Latinské Ameriky**

Diplomová práce

Autor práce: Šárka Langhammerová

Studijní program: Bezpečnostní studia

Vedoucí práce: PhDr. Vít Střítecký, M.Phil., Ph.D.

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 31. 7. 2020

Šárka Langhammerová

Bibliografický záznam

LANGHAMMEROVÁ, Šárka. *Role ústavního soudnictví při udržování politické stability v zemích Latinské Ameriky*. Praha, 2020. 80 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut Politologie. Katedra Bezpečnostních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Vít Střítecký, M.Phil., Ph.D.

Rozsah práce: 161 069 znaků včetně mezer

Anotace

Tato práce se zabývá rolí ústavních soudů při udržování stability v zemi. Práce nejdříve představí propojení pojmů stabilita, bezpečnost a demokracie. Pomocí obecné teorie sporů a konfliktů zformované Shonholtzem a vymezení různých rolí, které mohou soudy ve vztahu k politickému systému sehrávat, se pokusí nastínit, jak mohou soudy přispívat k bezpečnosti a stabilitě v zemi, či jak ji mohou naopak narušit. V praktické části se práce zaměří na region Latinské Ameriky. Na příkladech z vybraných zemí (Bolívie, Venezuely a Argentiny) se práce pokusí demonstrovat dopad rozhodnutí ústavních soudů na stabilitu a bezpečnost. Stěžejní při posuzování jejich stabilizační role je, jestli soudy dokážou vzbuzovat v občanech důvěru v demokratický systém a zda tento systém dokážou účinně chránit. Role soudů ve vybraných případech bude hodnocena pomocí funkcionální analýzy.

Annotation

This thesis concerns the role of constitutional courts in maintaining stability in the country. The thesis first of all introduces the connection between the concepts of stability, security and democracy. With the help of the general theory of disputes and conflicts formed by Shonholtz and the definition of the various roles that courts can play with respect to a political system, this thesis attempts to outline how courts can contribute to security and stability in the country or how they, on the contrary, can disrupt it. In the practical part, the thesis focuses on the region of Latin America. Using the examples from selected countries (Bolivia, Venezuela and Argentina), this work tries to demonstrate the effect of decisions of constitutional courts on stability and security. Crucial in the assessment of their stabilization role is if the courts are able to evoke civic trust in a democratic system and if they have the ability to protect the system effectively. The role of courts in selected cases is assessed using the functional analysis.

Klíčová slova

Stabilita, bezpečnost, demokracie, ústavní soudnictví, Latinská Amerika, Bolívie, Argentina, Venezuela

Keywords

Stability, Security, Democracy, Constitutional Justice, Latin America, Bolivia, Argentina, Venezuela

Title/názevpráce

The Role of the Constitutional Judiciary in Maintaining Political Stability in Latin American Countries

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce PhDr. Vítovi Stříteckému, M.Phil., Ph.D. a také mé rodině a přátelům za podporu.

Obsah

Úvod	1
Cíl diplomové práce a výzkumná otázka	3
Metodologie	4
Struktura práce	6
Teoretický úvod	6
General Theory on Disputes and Conflicts	6
Konceptualizace pojmů	9
Stabilita	9
Bezpečnost	9
Demokracie	10
Konflikt	13
Násilí	14
Nezávislý a nestranný nejvyšší/ústavní soud	15
Shrnutí teoretické části	15
Aspekty ovlivňující výkon soudní moci	16
Dělbá moci	16
Nezávislost justice	17
Court packing	19
Rozsah pravomocí	20
Role ústavních soudů v politickém systému	21
Soudy jako sekuritizační aktéři	25
Judicializace	28
Vztah role ústavních soudů a typu režimu	29
Role soudu v autoritářském státě	29
Soudy jako akcelerační aktéři demokracie (<i>Triggers of democracy</i>)	30
Soudy jako garanti stávajícího systému (<i>Downstream guarantors</i>)	31
Soudy jako konsolidátoři demokracie (<i>Downstream democratic consolidators</i>)	31
Apolitická role soudů v systému (<i>Judicial irrelevance</i>)	32
Role soudů při udržování stability	32

Role soudů při udržování či obraně demokracie.....	32
Případové studie.....	34
Region Latinské Ameriky	34
Soudní moc v Latinské Americe.....	36
Bolívie	38
Analýza role Mnohonárodnostního ústavního tribunálu	44
Venezuela	46
Analýza role venezuelského Nejvyššího soudu	49
Argentina	52
Analýza role Nejvyššího soudu Argentiny	56
Kolumbie.....	58
Brazílie	61
Závěr	62

Úvod

Téma této diplomové práce lze možná nejlépe uvést příkladem z praxe. Tisíce lidí protestují napříč Bolívií proti Evu Morálesovi, prezidentovi země. Důvodem je Morálesem iniciovaná změna ústavy, kterou mu posvětil ústavní soud, a to navzdory předchozímu nesouhlasu občanů vyjádřenému v referendu s roce 2016. Morálesovi byla touto ústavní změnou umožněna již třetí kandidatura na post prezidenta. Demonstranti viní Morálese z narušování ústavního pořádku či dokonce z vlastizrady. Uvedme i zdůvodnění demonstrace jedním z účastníků: „*Tato demonstrace má ukázat mezinárodnímu společenství, že ne podporujeme Morálese, protože je nelegální (prezidentský) kandidát.*“ (irozhlas.cz, 11. října 2019) Na tomto příkladu můžeme jasně vidět, že v zemi, která se sice prezentuje jako demokratická, je něco špatně. Lidé se musejí domáhat ústavnosti a dodržování principů demokracie skrze často násilné demonstrace. Takovýto postup by, ale demokratický režim, pokud je správně nastaven, připustit neměl. V demokracii by měly existovat mechanismy pro nenásilné řešení konfliktů ve společnosti a jedním z nich by mělo být i ústavní soudnictví.

V případě Bolívie vidíme, jaký dopad může mít selhání ústavního soudnictví. Ústavní soud zde jde proti ústavě, proti demokratickým principům i proti samotné vůli lidu. A toto není případ ojedinělý. Role ústavního soudnictví v rámci bezpečnostních otázek je často marginalizována a opomíjena. Přitom pokud by náležitě plnil svou funkci v rámci bolivijského politického systému k takovéto situaci nemuselo vůbec dojít. Ústavní soud by měl být zárukou dodržování demokratických principů a měl by předcházet tomu, aby lidé museli brát právo do vlastních rukou.

Tato diplomová práce se bude věnovat, jak již její název napovídá, roli ústavních soudů, kterou mohou sehrávat při udržování stability, se zaměřením na region Latinské Ameriky. Role ústavního soudnictví zde bude zasazena do bezpečnostního kontextu. Práce vychází z předpokladu, že role soudů může být právní, politická, ale také bezpečnostní. Obecně se připouští, že ústavní soudy sehrávají i roli politických aktérů, jelikož jejich rozhodnutí o politicky choulostivých otázkách nikdy nebudou zcela neutrální. Méně se již diskutuje bezpečnostní dosah některých jejich rozhodnutí, na který by tato práce chtěla upozornit.

Práce analyzuje roli ústavních soudů ve vztahu ke stabilitě. Stabilita je v současné době spojována předně s liberální demokratickou vládou. Stabilita ve své podstatě předpokládá

bezpečné prostředí zahrnující ochranu základních práv, poskytnutí potřebných jistot a zajištění spravedlivé a demokratické správy věcí veřejných. Jelikož demokracie by měla v sobě obsahovat obranné mechanismy, které by potlačovaly snahy o její poškození a měla by zaručovat prostor pro řešení politických konfliktů nenásilným způsobem. Dobře fungující demokracie by tedy měla být zárukou bezpečnosti a stability, přičemž ústavní soudy by měly být jedněmi z garantů demokratického režimu.

Demokratický režim vychází z určité všeobecné shody společnosti na nastavení základních pravidel ohledně fungování společnosti a výkonu moci. Tato pravidla pak mají být dodržována, aby byla zajištěna stabilita, bezpečnost a důvěra obyvatel v systém. Když někdo poruší nastavená pravidla, společnost obsahuje obranné mechanismy, kterými je tomuto jednání možno zamezit či ho následně sankčně postihnout. Pro případy, kdy se někdo pokusí zavedená pravidla změnit takovým způsobem, který by poškodil demokratický charakter systému, jsou tu právě ústavní soudy, aby takovému zásahu zamezily. Jejich funkce k obraně demokracie je pomyslnou bariérou proti jejímu narušování předně ze strany samotných ústavních činitelů. Přirozenou tendencí vládnoucích elit je posilování vlastní moci a snaha o její udržení. Tato jejich tendence může vyústit v poškozování demokratických principů. Demokracie je založena na dělbě moci a pokud se jedna její složka snaží o dysbalanci systému ve vlastní prospěch, systém by měl umět reagovat. Ústavní soudy jsou již tradiční součástí ústavních systémů demokratických režimů a jejich úkolem je právě dohlížet na dodržování nastavených ústavních pravidel. Důležitým předpokladem řádného výkonu soudní moci je její nezávislost. Pokud nastane situace, kdy jsou lidem upírána jejich práva a svobody a demokratické mechanismy včetně ústavních soudů jsou ochromeny, či neplní svou funkci, mohou občané využít svého přirozeného práva na odpor. Jeho užití ovšem zpravidla zahrnuje násilí. Takovýto konflikt, který postrádá prostor pro pokojné řešení, je v systému krajně nežádoucí. K ochraně demokratických práv a demokratických principů by měl být zajištěn přístup k nezávislému ústavnímu soudu, aby se společnost mohla případnému narušování demokratických pravidel bránit systémově a nemusela se uchýlovat k násilí. Ze zmíněného vyplývá, že je vhodné roli ústavního soudnictví věnovat pozornost i v rámci bezpečnostních studií.

Pro empirickou část práce jsou zvoleny příklady ze zemí Latinské Ameriky, kde ústavní soudy mnohdy hrály významnou a zajímavou roli.

Cíl diplomové práce a výzkumná otázka

Cílem práce je představit roli ústavních soudů v bezpečnostním kontextu. Pohled na ústavní soudy jako na aktéry, kteří mohou mít vliv na bezpečnost v zemi, není nijak zvlášť vyzdvihován. Odborná veřejnost reflektuje jejich roli při ochraně ústavnosti a lidských práv i při zachování samotného demokratického systému a jeho atributů, nicméně dosah soudních rozhodnutí do bezpečnostní sféry, kdy tato mohou svou důslednou obranou systému a jeho pravidel předcházet společenským nepokojům, již tolik diskutován není. Proto by tato práce chtěla posunout vnímání role ústavních soudů více do bezpečnostního kontextu. Pokud se mluví o soudech z hlediska bezpečnosti, je to spíše v rámci jejich funkce jako orgánů činných v trestním řízení, kdy postihují společensky škodlivé jednání jednotlivců. To znamená, že prostřednictvím trestního řízení vyčleňují společensky nebezpečné jedince ze společnosti či jinak působí proti kriminalitě. Podporují tak bezpečnost v trochu jiném smyslu, než v jakém to mohou dělat ústavní soudy.

Výzkumná otázka je formulována následovně: **Jaká je role ústavních soudů při udržování stability a bezpečnosti v vybraných státech Latinské Ameriky?**

Práce se zaměří na roli a postavení soudů v politickém systému. Představí, jaká by měla být ideální role ústavních soudů z hlediska udržování stability. Dále pak představí teoretická hlediska, jakou roli mohou ústavní soudy sehrávat a jaký může mít jimi zvolená role dopad na systém. A v poslední části se zaměří na role ústavních soudů, které sehrály ve vybraných případech ve státech Latinské Ameriky.

Tato práce se bude snažit dokázat, že činnost ústavních soudů v rámci ochrany ústavnosti a lidských práv má nepopíratelně bezpečnostní charakter. V demokracii by instituce měly, pokud jsou správně nastaveny, z pozice své autority odbourávat konflikty ve společnosti. Tento předpoklad zavádí obecná teorie sporů a konfliktů zformovaná Shonholtzem. V jejím světle se pak práce zaměří na roli ústavních soudů, přičemž budou zohledněny i jiné teorie a koncepty týkající se role ústavních soudů, či teorie, které lze na jejich roli aplikovat pro její lepší pochopení.

Ústavní soudy vždy neplní svou roli ideálním způsobem, mezi ideálním modelem a jejich reálným fungováním může vzniknout někdy i značný rozpor. Práce tedy představí ideální model fungování ústavního soudu při udržování stability, ale také modely, dle kterých ústavní soudy

fungují méně ideálním způsobem. V práci budou také představeny aspekty, které mají vliv na postavení ústavního soudu v politickém systému. Aby mohl soud vykonávat svou roli řádně, mělo by mu být zajištěno nezávislé postavení, aby žádný jiný aktér nemohl vyvíjet vliv na jeho rozhodnutí. Toto je v praxi značně problematický aspekt.

Přínosem práce bude zmapování role ústavních soudů a její posunutí do bezpečnostního kontextu. Dále ukotvení myšlenkového propojení bezpečnosti, demokracie a ústavního soudnictví. Dále zhodnocení empirických poznatků ohledně role ústavních soudů při udržování stability ve vybraných latinskoamerických státech.

Metodologie

Jak bylo zmíněno, práce se bude věnovat roli ústavního soudnictví při udržování stability v zemích Latinské Ameriky. V práci bude pomocí deskriptivní metody analyzováno postavení ústavního soudu v rámci systému a bude popsána role, kterou by měl vzhledem k zachování tohoto systému soud vykonávat. Popsány budou i role, které soud sehrává, nicméně stabilitě systému neprospívají.

Práce využije prostředků funkcionální analýzy k představení aspektů funkce ústavních soudů v rámci demokratického systému. Roli soudů si představíme v její ideální podobě, v podobách možných, a nakonec v podobě reálné. Reálná podoba role ústavních soudů se bude omezovat jen na některé případy, jelikož není možné ji generalizovat. Metody budou směřovat k porozumění roli ústavních soudů v rámci systému a následně k proniknutí do konkrétních případů a objevení nových souvislostí předně ukotvení myšlenkového řetězce propojení ústavního soudnictví, demokracie a bezpečnosti. Práce tedy bude pracovat se zmíněným myšlenkovým řetězcem, jehož části budou podrobněji vysvětleny v teoretickém úvodu v rámci konceptualizace. Na vybrané případy pak budou v rámci případové studie aplikovány teorie a modely.

Funkcionální či strukturálně -funkcionální analýza

Metodou práce bude funkcionální či strukturálně funkcionální analýza. K funkcionální analýze existuje více přístupů, tato práce využije dvou níže nastíněných. První, více právní pojetí zpracované Klímou se zaměřuje na srovnání modelového a reálného fungování. Druhé pojetí,

více politologické nastíněné například Ecksteinem se více zaměřuje na vztah struktur a jejich složek a na jednotlivé funkce daných složek v rámci většího celku.

Funkcionální analýza, jak ji vidí Klíma, srovnává modelové fungování ústavního systému a jeho institucí s fungováním reálným. Porovnává tedy stav předvídaný nastavením systému (předně zakotvením ústavních institutů a mechanismů), tj. jak by to mělo být a stav praktický, jak dané instituty a mechanismy fungují v praxi. Úlohu a funkci institutu v daném ústavním systému lze náležitě zkoumat pouze s ohledem na politické a sociální klima, ve kterém se funkce institutu uplatňuje. (Klíma in Blahož a kol., 2011, str. 27) Daná role ústavního soudnictví bude tedy vždy zkoumána s ohledem na politické a sociální prostředí v zemi.

V politologii a sociologii se používá spíše termín strukturálně-funkcionální analýza. Tato se předně využívá při analýze fungování politických systémů. Na politické systémy nahlíží jako na strukturu pro kolektivní rozhodování, či pro autoritativní alokaci sociálních hodnot a pro integraci společnosti. Strukturálně-funkcionální analýza se zaměřuje na funkce jednotlivých složek systému vzhledem k fungování a účelu celku. Analyzuje dopad jednotlivých aktivit na vybraný sociální celek, ve kterém se odehrávají, a také vzájemnou interakci těchto aktivit. Analýza zpravidla předně zohledňuje funkci složek vzhledem k zachování daného systému a vzhledem k udržování jeho stability, rovnováhy a funkčnosti. Účelem funkcionální analýzy je mimo jiné identifikovat a zhodnotit problémy, které mohou v rámci systému a jeho složek nastat, a případně zvážit možná řešení. (Eckstein, 1992, str. 105-108)

Strukturálně-funkcionální analýza bude vhodným prostředkem pro zkoumání role a funkce ústavních soudů v politickém systému s ohledem na zájem na zachování a udržování stability daného systému. Lze se zaměřit i na zachování konkrétního politického systému, v našem případě demokratického, a jeho principů. Bude představeno modelové fungování ústavního soudnictví a budou nastíněny i různé role, které mohou ústavní soudy v rámci politického systému sehrát.

Případová studie

Formou práce bude kvalitativní případové studie, a to vícepřípadová. Případová studie se vyznačuje detailní a hlubokou analýzou objektu výzkumu a určením hlavních determinantů pro vysvětlení jeho fungování. Případová studie by měla poskytnout co nejkomplexnější obrázek předmětu výzkumu, včetně zohlednění širšího kontextu. Bude se jednat o instrumentální

případovou studii, kde je studium případů předně nástrojem pro práci s teorií. (Kořan, 2008, str. 37-39) Z toho vyplývá, že analýza jednotlivých případů bude zaměřena na získání obecnějších teoretických poznatků.

Výběrpřípadů zdrojů

Případy jsou voleny z hlediska relevantnosti k tématu práce. Představené případy by měly nastínit obrázek vlivu ústavních soudů na stabilitu a bezpečnost. Voleny jsou tedy cíleně případy, kde byla role ústavního soudu z bezpečnostního hlediska významnější.

Práce čerpá především ze sekundárních zdrojů, hlavně z odborné literatury. V empirické části práce budou využity i novinové články, vyjádření mezinárodních organizací a rozhodnutí ústavních soudů. Poslední jmenované jsou zdroje primární.

Strukturapráce

V teoretickém úvodu bude představena obecná teorie sporů a konfliktů „*General Theory on Disputes and Conflicts*“ sestavená Shonholtzem. Dále bude následovat konceptualizace nejdůležitějších pojmů, kterými jsou stabilita, bezpečnost, demokracie, konflikt, násilí a nezávislý a nestranný ústavní soud. Představíme si aspekty ovlivňující výkon soudní moci. Je sem zařazena dělba moci, nezávislost justice, kam spadá pro země Latinské Ameriky častá taktika court packingu a rozsah pravomocí. Dále budou blíže představeny různé role, které mohou ústavní soudy sehrávat. V první části bude uvedena možná role soudů jako sekuritizačních aktérů a bude vysvětlen termín judicializace, který souvisí s rozpínavostí soudní moci. Role soudů bude uvedena i v kontextu vztahu k režimu, předně vztahu k demokracii v různých jejích fázích. Zda soudy působí jako akcelerační demokracie, jako garanti stávajícího systému, jako konsolidátoři demokracie či zda je jejich role apolitická. Blíže se pak podíváme na roli soudů při udržování či obraně demokracie. V empirické části budou uvedeny případové studie týkající se Venezuely, Argentiny a Bolívie a ve zkratce budou uvedeny i příklady zásahů ústavních soudů z dalších zemí.

Teoretickýúvod

General Theory on Disputes and Conflicts

Není žádná komplexní teorie, která by plně objasňovala bezpečnostní roli ústavních soudů, proto tato práce vyjde ze Shonholtzovy obecné teorie sporů a konfliktů „*General Theory on*

Disputes and Conflicts“ a podpoří ji dalšími teoriemi aplikovatelnými na roli ústavních soudů a teoriemi a modely věnujícími se roli soudů v politickém systému.

Obecná teorie sporů a konfliktů se zabývá obecnou transformací potenciálně nebezpečných konfliktů do sporů, které jsou zvládnutelné pomocí demokratických institucí, popřípadě zapojením jiných mechanismů. Teorie zahrnuje širší spektrum institucí, politik a mechanismů pro řešení konfliktů včetně řešení soudní cestou. Teorie vychází ze tří předpokladů. Prvním je, že žádná autoritářská společnost nemůže zcela úspěšně a důsledně potlačovat konflikty, jelikož nenabízí žádné důvěryhodné a zcela legitimní fórum pro jejich řešení. Naopak dle této teorie by neměly existovat konflikty v demokratických společnostech, jelikož by zde měly být funkčně zakotveny mechanismy pro jejich institucionalizaci a vyřešení. Předpokladem úspěšné eliminace konfliktů ve společnosti jsou důvěryhodné demokratické instituce. Třetí předpoklad, který tato teorie uvádí, je, že v mezinárodních vztazích nelze konflikty plně transformovat na spory, státy jsou vzájemně permanentně ve stavu konfliktu. Shonholtz nicméně připouští, že i zde existují výjimky, např. vztahy v rámci Evropské unie, a že je zde i mnoho snah platformy pro řešení sporů vytvářet. Tento předpoklad není pro tuto práci relevantní, je proto zmíněn jen takto okrajově. (Shonholtz, 2003, str. 1-2)

Teorie rozlišuje dva druhy konfliktů. První označované jako *disputes* (v této práci se bude dále užívat termín spory a bude blíže definován níže) probíhají v demokratických společnostech a měly by být pomocí různých mechanismů, které demokratické společnosti nabízí řešitelné. Druhý druh konfliktů označuje teorie jednoduše termínem konflikty (*conflicts*). Ty se vyskytují ve společnostech nedemokratických (autoritářských) a nelze je úspěšně vyřešit z důvodu přílišné politizace existujících mechanismů k jejich řešení, či neexistence takových mechanismů. (Shonholtz, 2003, str. 2)

Demokratické společnosti by tedy měly usilovat o zavedení demokratických mechanismů, institucí, politik, struktur a procedur, stejně tak o obstarání kvalifikovaného personálu k zajištění prevence vzniku konfliktu ve vztahu k záležitostem, které by bez náležitého prostoru pro projednání a řešení, mohly ohrozit mír a stabilitu v zemi. Obecně je třeba podporovat princip vlády práva a z něj plynoucí mechanismy. Místo krevní msty například nastoupí mediace či rozhodčí řízení. Spory mezi etnickými skupinami se řeší skrze konciliaci. Obecně je vhodné zavést mechanismy, jak se vypořádat s minulými křivdami a zabránit vzniku nových.

(Shonholtz, 2003, str. 1-2, 5) Shrňme, že teorie se drží předpokladu, že: "*In democratic society there are no conflicts, only issues awaiting policies and forums for the management of disputes.*" (Shonholtz, 2003, str. 6)

Těžší postavení v tomto mají "nové" transformativní demokracie, které ještě nemají zakořeněné demokratické mechanismy. Chybí zde demokratická tradice a v živé paměti ještě mají autoritářské fungování režimu. Nový režim se teprve ustavuje a vzniká zde více pnutí, než je tomu v již zavedených demokraciích. Proto jsou zde i vysoké požadavky na mechanismy řešení sporů. Ve společnosti (obzvlášť v procesu transformace k demokracii) vždy vyvstanou otázky ohledně rozsahu vládní moci, nastavení sociálního a ekonomického systému a další politické otázky, které je potřeba vyřešit a nastavit rovnováhu ve společnosti. Kromě zavedení funkčních mechanismů k institucionalizaci sporů je potřeba i posun ve vnímání nových institucí. Občané musí mít v nové mechanismy a instituce důvěru. (Shonholtz, 2003, str. 3-6)

Transformativní demokracie se tedy potýkají s problémem, jak vytvořit hodnověrný justiční systém, toto vyžaduje jak dostatek prostředků, tak i dostatek času, kterého se často nedostává. Bez funkčního justičního systému nelze vytvořit právní stát. Samozřejmě je vhodné začlenit i jiné mechanismy k řešení sporů, např. mediaci, přímé vyjednávání, konciliaci, arbitráž, a jiná fóra pro diskusi názorových a zájmových střetů. (Shonholtz, 2003, str. 7-8) Nové demokracie se často musejí vypořádat s rozsáhlou korupcí a pozůstatky dalších praktik autoritářských předchůdců.

Autoritářské režimy vzhledem ke své povaze neumožňují rozvoj demokratických platform pro řešení konfliktů. Problémy jsou řešeny skrze represe, násilí, manipulaci, prosazování ideologie atd.. A případné existující mechanismy pro řešení konfliktů jsou pod politickým vlivem režimu a hájí jeho zájmy. Autoritářské režimy si žárlivě střeží svou moc a za účelem jejího udržení si přizpůsobují i platformy pro řešení politických konfliktů. Teorie proto říká, že konflikty za těchto podmínek nemohou být uspokojivě vyřešeny. Pro autoritářské režimy představují platformy pro artikulaci a řešení konfliktů hrozbu. Snaží se proto tyto platformy ovládat a nedat prostor svobodné diskusi, otevřenému dialogu ohledně kolidujících zájmů. Justice je korumpována a pokřivena v nástroj kontroly sloužící režimu a lidé v ni ani v jiné instituce, které by měly sloužit k řešení sporů poskytované režimem nemají důvěru. Shonholtz závěrem konstatuje: „*Like weeds through concrete, human issues will surface; if the state will not offer*

a credible forum, the state will not survive, so powerful are human conflicts, especially those relating to freedom.“ (Shonholtz, 2003, str. 12)

Obecná teorie sporů a konfliktů je, jak i její název napovídá, velice obecná, proto byla pro účely této diplomové práce mírně přizpůsobena a nadále se budeme věnovat pouze roli ústavních soudů v procesu usmiřování a řešení sporů ve společnosti. Nebudeme zohledňovat jiné instituce ani mechanismy sloužící k řešení konfliktů. Z této teorie plyne, že demokratická společnost již ze své podstaty předpokládá pokojné řešení sporů. Rozdílné názory mohou být otevřeně vyjadřovány a diskutovány. Je zde prostor pro svobodné vytváření politických stran, které pak zastupují jednotlivé zájmy společnosti. Z hlediska bezpečnosti a stability je zde tedy zájem na demokratickém zřízení. Úspěšné řešení i politicky choulostivých sporů může zajistit jen nezávislý soud, který se těší dostatečné důvěře občanů.

Konceptualizace pojmů

Stabilita

Politická stabilita je v současném politologickém diskurzu vnímána hlavně jako stabilita režimu, zpravidla demokracie. Často se za politickou stabilitu bere nepřetržité trvání demokratického režimu. Alternativně lze politickou stabilitu chápat jako stabilitu vlády. Stabilita vlády je odvislá od stranického systému v zemi, ten je utvářen charakterem štěpení společnosti a volebním systémem. (Novák, 1995, str. 1) Tato diplomová práce pod pojmem stabilita rozumí stabilitu demokratického režimu.

Aron vidí stabilitu pluralitního režimu (demokracie) v souladu mezi ústavními pravidly a systémem stran a zároveň ve shodě mezi ústavou a stranami na jedné straně a preferencemi pospolitosti a sociální infrastrukturou na druhé straně. K udržení této shody je vhodná nestraničká administrativa, kam Aron řadí i justici. (Aron, 1993, str. 83)

Bezpečnost

Bezpečnost se většinou definuje negativně jako absence hrozeb či nebezpečí. Bezpečnost je svým způsobem ideálním stavem, kterého pravděpodobně nelze zcela docílit, nelze odstranit veškeré možné hrozby. Rizika lze jen do určité míry eliminovat. Bezpečnost je spojována s jistotou, zárukou určitého stavu, důvěryhodností atd. (Mareš, 2002, str. 11-12) Latinský výraz securus či securitas je odvozen od výrazu sine-cura, tedy bez starosti. (Robejšek, 1998, str. 21-

23) Bezpečnost je pojem velice komplexní a především v posledních letech se jeho obsah značně rozšiřuje. Od tradičního pojetí, které se orientovalo předně na vojenskou bezpečnost, tj. státní, jsme se posunuli k důraznějšímu zaměření na jednotlivce, kdy se pojem bezpečnosti prohloubil spolu s rozšířením okruhu hrozeb, které mohou jednotlivce ohrozit. (Mareš, 2002, str. 11-12)

Na bezpečnost je často nahlíženo z perspektivy objektu, který může být ohrožen, zpravidla je tímto objektem stát, případně jeho obyvatelstvo. Můžeme rozlišit bezpečnost vnitřní a bezpečnost vnější. Vnější bezpečnost pak reflektuje případné vnější hrozby pro objekt, kterým je nejčastěji národní stát. Vnitřní bezpečnost je dána absencí nebo eliminací nebezpečí a hrozeb vyvstávajících z vnitřku objektu. Vzhledem k tématu práce nás bude zajímat předně vnitřní bezpečnost států. Mareš pokládá vnitřní bezpečnost za výsledek politiky, která zajišťuje mírové soužití občanů. Předpokladem pro takovou politiku je svobodný, právní a demokratický stát. (Mareš, 2002, str. 11-12)

Vnitřní bezpečnost je takový stav, který umožňuje mírové soužití občanů ve státě. Takový stav předpokládá demokratický právní stát, který zabezpečuje život občanů ve svobodě, míru, důstojnosti a sociální spravedlnosti. Stát má pravomoci ústavně omezené a mají sloužit předně k zajištění obrany před nebezpečím a k zajištění materiálních předpokladů existence společnosti. Individua se v takovém stavu necítí ohrožena žádnými vážnými hrozbami a mají možnost utvářet svou budoucnost dle svých představ. (Buchbender a kol., 1992, str. 20, 134) Pro nastolení takového vnitřního stavu je třeba, aby řádně fungovaly procesy, opatření a instituce, které mají jeho existenci podporovat, a aby nebyla sporována jejich legitimita. (Schmidt, 2001, str. 204-205)

Bezpečnost je tedy takový stav, ve kterém je řádně fungujícími demokratickými institucemi zajištěno mírové soužití obyvatel a jejich důvěra v nastavený systém a jeho pravidla. Bezpečnost je také úzce spojována se stabilitou, tj. zachováním systému a jeho principů. Bezpečnost tedy předpokládá účinné řešení politických konfliktů pomocí nastavených demokratických mechanismů, tak aby nedocházelo k politicky motivovanému násilí.

Demokracie

Tato diplomová práce spojuje pojmy bezpečnosti a stability s demokracií. Zájem na udržování stability demokratického režimu odvozujeme z předpokladu, že demokratický režim je

nejvhodnější formou vlády. Demokracie mají ve svém charakteru obsažen předpoklad, že dokážou řešit sporné záležitosti pokojně.

Demokracie (jako ideál) může být definována jako systém, který umožňuje všem členům společnosti rovné šance podílet se na moci a na tvorbě práva, a to buď přímo nebo prostřednictvím volených zástupců, kteří jsou pak danému společenství odpovědní. Demokracie by ze své podstaty měla vylučovat násilí, jelikož rozdílné názory a zájmy by měly být řešeny formou diskusí a kompromisů. (Schwarzmantel, 2011, str. 3) V souladu s nastíněnou teorií demokracie předpokládá mírové řešení společenských konfliktů, pro jejich usmiřování by měly být dostupné potřebné mechanismy včetně přístupu k soudní ochraně.

Simon vidí koncepci demokracie trochu odlišně a méně idealisticky, tj. jako politický režim, který se snaží realizovat demokratické ideje tak, že osoby, které mají vládnout, podřizuje kontrole osob, které jsou v postavení ovládaných. V případě zastupitelské demokracie má dle jeho názoru lid pouze roli konzultativního shromáždění a moc je přenesena na státní orgány. (Simon, 1966, str. 99, 189; Blahož, 2011, str. 35-37)

Základními atributy režimu, který můžeme dle Aguiar-Aguilar nazvat volební a liberální demokracií jsou omezená volební období, demokratický volební systém, svoboda projevu, svoboda sdružování a nezávislá media a další zaručená práva a svobody. Abychom volby mohli označit za demokratické, musí být svobodné, spravedlivé, pravidelné, konkurenční, tj. musí v nich být zaručena volná a svobodná soutěž politických stran a občanům musí být zaručeno všeobecné a rovné hlasovací právo. K demokracii také patří neomezené fungování občanské společnosti a účinná soudní a ústavní kontrola výkonu exekutivní moci. (Aguiar-Aguilar, 2020, str. 1-2, str. 13)

Dahl sice považuje demokracii za nedosažitelný ideál a pro existující režimy vytváří koncept polyarchie, která se pak více či méně blíží ideálu demokracie. Kritérii, podle jejichž míry naplnění se posuzuje, jak moc se daná polyarchie blíží demokratickému ideálu, jsou: rovné hlasovací právo, účinná participace, informovanost a pochopení občanů, konečná kontrola programu lidem a univerzálnost, tj. všeobecné volební právo. Rysy, které musí být přítomny, abychom dle Dahla mohli mluvit o polyarchii, jsou následující: vládní úředníci musí být voleni, volby musí být svobodné a pravidelné, občané mají všeobecné volební právo, každý má právo ucházet se za splnění nediskriminačních podmínek o úřad, je zaručena svoboda projevu,

alternativní informace a svoboda sdružování. (Dahl, 1995, str. 199-202) Ginsburg a Huq k definičním prvkům demokracie přidávají vedle svobodných voleb ještě vládu práva, která by měla zajistit její zachování. Vláda práva znamená, že se nikdo nesmí stavět nad zákon. K dobře fungující demokracii dle zmíněných autorů patří také nezávislé soudy, které poskytnou ochranu demokratickým principům. (Ginsburg a Huq, 2018, str. 9-14)

Aron akcentuje v demokracii pluralitu stran. Strany mají právo na existenci a na účast v boji o podíl na výkonu moci. Tím legalizuje i existenci opozice k vládnoucí straně. Existuje ústavní organizace pokojného soutěžení o výkon moci zpravidla prostřednictvím voleb. Legální výkon moci definuje Aron jako výkon moci zamýšlený jako dočasný. Pokud ten, kdo se moci chopil, bude usilovat o její trvalé udržení, již nepůjde o výkon moci legální a demokratický. Opět také zmiňuje, že demokracie předpokládá i existenci justice, která má dohlížet na zachování dodržování zákonů. (Aron, 1993, str. 40-42)

Lidé si demokracii také často spojují se sociálními jistotami, bezpečností, rovností, ekonomickou prosperitou a pokud se jim některé takové složky nedostává nebo ne dostatečně, mají pak sklony uchýlovat se k volbě stran, které nejsou v zemi zavedené, tradiční a demokratické, ale k těm, které nabízejí na první pohled lukrativní volební program a hlavně změnu. Toto je šance pro charismatické populistické politiky, kteří pod líbivá hesla skryjí tendence omezovat demokratické principy. Populisté hledají cesty, jak se vyhnout mechanismům opírajícím se o demokratické instituce, jelikož tyto instituce označují za zkorumpované, a například skrze referenda se pokoušejí rozšířit své pravomoci a moc a protlačit své zájmy. (Aguilar-Aguilar, 2020, str. 2-4)

Výkon vlády probíhá jménem většiny voličů (může se stát, že i menšiny). Existuje zde tedy situace, kdy příkazy jsou sice dávány jménem jen některých, ale poslouchat je musí všichni. K tomuto problému Aron předkládá tvrzení formulované již Rosseauem: *„Jestližeposlouchám příkazyvě tšiny, ikdyžs nimi nesouhlasím, poslouchám sám se be, protože jsem chtěl zřízení, v němž by vůle většiny byla záko nem.“* (Aron, 1993, str. 42) Legální designace vládnoucích elit, a to že tyto elity pak mohou vyjadřovat politiku jiných názorových skupin, je v podstatě nevyhnutelnou součástí demokratického systému. Aron dále připomíná, že je nutné dodržovat jistý stupeň společenské shody ohledně režimu a kolektivních zájmů, nelze tedy potlačovat dialog mezi stranami. Režim tedy musí zajistit možnost trvalého sporu mezi soupeřícími

stranami o směřování politiky. Aron také klade otázku, jak je možné dosáhnout smíru nebo shody v prostředí trvalého sporu. A nabízí dvě možná řešení. Prvním je, že některé funkce, osoby nebo rozhodnutí budou vyňaty ze sféry sporů. Druhou možností je pak vymezení prostoru pro rozhodovací činnost. Opozice by měla za podmínky, že vládnoucí elity respektují jim vymezený prostor, akceptovat jejich legální rozhodnutí. Pokud ale rozhodnutí vládnoucí elity ohrožuje existenciální zájmy opozice, má opozice právo na odpor. Aron tento moment, kdy je ohrožena existence opozice a tím i celý demokratický režim, nazývá „prahem násilí“. (Aron, 1993, str. 42-43)

Zde bychom tedy našli místo pro uplatnění role ústavních soudů. Ty by měly stát v cestě nabourávání podstaty demokracie a tím i zabránit potřebě užití práva na odpor společností a vzniku násilného konfliktu mezi vládnoucí elitou a opozicí. Soudy by měly jako nezávislý třetí stát nad konflikty stran a dohlížet nad dodržováním demokratických pravidel pro výkon vlády. Měly by tedy zachovávat stabilitu systému tak, aby nedošlo k jeho zhroucení.

Další argument, proč je zde zájem na udržení demokratického režimu, vychází z Kantovy teorie demokratického míru. Dle této teorie by rozšíření stabilních demokracií mělo přinést větší míru stability a bezpečnosti i na mezinárodním poli, jelikož demokracie mezi sebou zpravidla neválčí. Rozšiřování demokratické komunity by mělo vést k redukci násilí v mezinárodním měřítku. (Schwarzmantel, 2011, str. 7)

Konflikt

Pojem konflikt je velmi široký a komplexní. V této práci se budeme zabývat pouze konflikty politickými. A to takovými, které mají systémový dosah, tj. konflikty, které je vhodné řešit na ústavní úrovni za pomoci ústavních soudů.

Politický konflikt

Politika je ve své podstatě o konfliktech a o tom, jak je obsáhnout a vyřešit. Konflikt představuje střet rozdílných zájmů, cílů, názorů či požadavků. Politické konflikty se vyskytují mezi občany, sociálními a zájmovými skupinami, mezi politickými elitami i mezi politickými stranami a mezi všemi těmito aktéry navzájem. V reprezentativní demokracii jsou tyto konflikty institucionalizovány do arény parlamentu, kde politické strany jako zvolení reprezentanti jednotlivých zájmových frakcí společnosti vytvářejí společnou vůli a nabízejí řešení politických

otázek. (Schwartzmantel, 2011, str. 26) Na politický konflikt však lze pohlížet také jako na překážku schopnosti politických aktérů činit řádná politická rozhodnutí a jejich schopnosti spolupracovat. Politickým konfliktem může být i situace, kdy se aktéři vzájemně konfrontují a snaží se jeden druhému zabránit v dosažení jeho cílů. (Skoog, 2015, str. 1-3) Toto pojetí tedy nevychází z pozitivního cíle aktérů něčeho dosáhnout, ale ze zájmu negativního, aby oponent cíle nedosáhl.

V souladu s teorií sporů a konfliktů můžeme rozlišit konflikty, které jsou řešené v rámci nastavených mechanismů systému, tyto jsou označovány jako spory a konflikty, při jejichž řešení systém selhává.

Konflikty (*conflicts*) rozumíme záležitosti, pro které není dostupné žádné legitimní, spolehlivé a nezávislé fórum pro jejich pokojné vyřešení a urovnání. Tyto konflikty tak zůstávají zakořeněny ve společnosti a jelikož nedochází k jejich uspokojivému řešení, tj. nejsou vhodně institucionalizovány a řešeny pokojnou cestou. (Shonholtz, 2003, str. 1-4) Mohou se pak projevit násilím ve formě nepokojů, násilných protestů, obecné společenské nespokojenosti a frustrace.

Spory (*disputes*) představují střety zájmů a názorů, pro které jsou ale prostřednictvím různých fór vytvořeny podmínky pro jejich projednávání a usmiřování. (Shonholtz, 2003, str. 1-4)

Role ústavních soudů je důležitá předně u sporů o výkon moci, nastavení systému a ohledně politicky choulostivých otázek, které mají potenciál rezonovat ve společnosti a při nenáležitém či neuspokojivém řešení eskalovat v násilí. Soudní spory mohou mít významný vliv na stabilitu systému a podporu hodnot režimu. (Skoog, 2015, str. 4)

Úkolem ústavních soudů by mělo být odbourávání konfliktů ve společnosti a poskytování důvěryhodné platformy pro jejich řešení, aby ve společnosti existovaly pouze zvládnutelné spory a ne konflikty, které by mohly eskalovat v politicky motivované násilí a narušení bezpečnosti.

Násilí

Násilí je fyzické donucení nebo hrozba fyzickým donucením. V této práci se budeme věnovat násilí, které je pácháno za účelem dosažení politických cílů. V tomto smyslu je násilí spojeno s politickými konflikty. Nestátní aktéři se uchylují k násilným prostředkům, pokud jim není zajištěna cesta, jak by mohli svých cílů dosáhnout skrze účast na demokratické diskusi. Násilí

bude přítomno, pokud zde není shoda ohledně mechanismů, jakými se mají konflikty řešit a pokud není přítomna síla, která by na tyto mechanismy dohlížela. Bezpečnost jedinců v takovém případě nemůže být zajištěna. Násilí nastoupí, pokud selžou demokratické mechanismy. (Schwartzmantel, 2011, str. 2-4) Násilí tedy plyne z vyloučení z politického života či neposkytnutí možnosti angažovat se v politickém systému. Násilí ve státě může mít i jiné příčiny, ty však nejsou pro účely této práce relevantní.

Demokracie by jako ideál měla zajistit, že všechny zájmy a názory budou brány politickým systémem v potaz a jedinci či skupiny, pak nebudou muset, k tomu, aby mohli dát najevo svůj názor či prosadit zájem, používat násilné prostředky, jelikož jim postačí zavedené ústavní mechanismy. (Schwartzmantel, 2011, str. 27) V zájmu bezpečnosti je třeba nastavit systém tak, aby k dosažení cílů nemuselo být užito násilí, ale byly zde možnosti, jak dosáhnout nápravy jinou, mírovou cestou, například se obrátit na důvěryhodný ústavní soud.

Nezávislý a nestranný nejvyšší/ústavní soud

Nezávislý a nestranný ústavní soud je instituce, která by měla být garantem ústavnosti politického uspořádání a měla by poskytovat ochranu základním lidským právům. Ústavní soudy jsou již tradiční součástí demokratického režimu. Jejich funkci může vykonávat buď samostatný specializovaný orgán mimo běžnou soustavu soudů (koncentrované ústavní soudnictví) či tato funkce tvoří součást agendy nejvyššího soudu nebo dokonce vícero soudů v rámci soudní soustavy (difusní ústavní soudnictví). V práci bude užíván termín ústavní soud ve funkčním pojetí, tedy i v případě, že se nebude jednat o samostatnou instituci. Pro řádný výkon své funkce musí být ústavní soud instituciálně nezávislý. Tento a další aspekty důležité pro charakter role ústavních soudů v systému budou představeny v následující kapitole.

Shrnutí teoretické části

Z teoretické části vyplývá potenciál ústavních soudů přispívat k uspokojení zájmu společnosti na mírovém soužití a udržování stability, bezpečnosti a demokracie. To, jestli dokáží svůj potenciál k řešení politických konfliktů ve společnosti naplnit a podporovat stabilitu systému, pak bude sledováno v empirické části práce. V následující části si představíme předpoklady, které by měly být naplněny, aby ústavní soudy tento svůj teoretický potenciál mohly naplňovat.

Aspekty ovlivňující výkonnou moc

Demokratická vláda, jak je definována výše je neodmyslitelně spjata s principem dělby moci, který umožňuje podíl na moci i moci soudní. Zároveň tento princip ukládá ústavním soudům důležitou úlohu při svém zachování. Soudy by tedy měly zakročit, pokud by si nějaká složka, chtěla uzurpovat více moci, než na kolik má dle ústavy nárok.

Soudní moc pramení ze tří složek, těmi jsou: svobodný přístup k soudům, schopnost rozhodnout i politicky významné otázky a závaznost rozhodnutí pro ostatní aktéry. Dalším předpokladem růstu soudní moci je, že soudy jsou autonomní a nezávislé a nepostižitelné za vlastní rozhodnutí, že roste jejich zapojení do řešení politicky významných otázek a že jejich rozhodnutí mají schopnost měnit chování ostatních ústavních činitelů. (Ocantos, 2018, str. 4)

Dělba moci

Tento frekventovaný pojem je z několika důvodů problematický a je náročné ho přesně uchopit a definovat. Skrývá v sobě několik úskalí, hned výraz dělba směřuje dva odlišné jevy, oddělení (separaci) a rozdělení (distribuci) moci. Distribucí moci rozumíme, kdo by měl činit určitá rozhodnutí a pod separací rozdělení na funkční celky. Lépe se s tímto vypořádává například angličtina, která užívá dva výrazy *distribution of power* a *separation of power*. Dále je pod tento pojem zahrnován i systém brzd a protivah, který ale tvoří samostatnou zásadu, i když ta je s dělbou moci úzce spjata a někteří teoretici ji i pod pojem přímo zahrnují. František Zoulík vidí dělbu moci jako dvousložkovou, spojuje v sobě myšlenku oddělených mocí právě se systémem brzd a protivah. Ani pojem moc zde není použit zcela šťastně. Moc je často vnímána jako něco nedělitelného. Lepší by podle Hapla a některých dalších teoretiků bylo užít výrazu funkce, kdy jednotlivé státní orgány vykonávají vymezený okruh pravomocí a v souhrnu tvoří státní moc. (Zoulík, 1995; cituje Hapla, 2017, str. 11-14)

Moc se tradičně dělí na tři typy, a to na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní. Přičemž se předpokládá, že každou z těchto mocí bude představovat jiná entita. (Entin, 1990, str. 175) Cílem je nastavit rozvržení moci tak, aby nedocházelo k její koncentraci, a tak nemohlo docházet ani k jejímu zneužívání. (Helmke, 2017, str. 2) Moc zákonodárná by měla vytvářet rámec pro výkon státní správy, tj. pravidla. Moc výkonná vykonává státní správu a soudní moc výkon státní správy kontroluje, zda odpovídá nastaveným pravidlům. (Hapla, 2017, str. 11-12)

Politicky ožehavé spory o pravomoci mezi složkami moci zpravidla skončí na půdě ústavního soudu. (Entin, 1990, str. 176)

Již z tohoto rozvržení úkolů vyplývá, že soudní moc má důležitou stabilizační úlohu, která spočívá právě v kontrole souladu s pravidly, aby nedocházelo k nechtěným svévolným výkyvům a žádná složka moci si neusurpovala více pravomocí a vlivu, než jaké jí náleží.

Nyjí již k předpokladům řádného a účinného výkonu moci ústavními soudy. Prvním požadavkem je nezávislost soudnictví.

Nezávislost justice

Aby mohly soudy náležitě plnit své povinnosti, tedy závazně rozhodovat spory v souladu s právem, musí jim být zajištěna nezávislost. Jinak by byla ohrožena jejich pozice jako nestranné třetí autority, která může spor objektivně posoudit. (Hapla, 2017, str. 45-47) A ohrožení této jejich pozice by mohlo ubírat váhu jejich rozhodnutím a ta by pak nemusela být veřejností přijímaná.

Wágnerová definuje nezávislost justice jako: „*vyločením možnosti účinně působit na vobodnou tvorbu vůle soudců*“. (Wágnerová in Kysela, 2008, str. 105) Nezávislost by měla být zajištěna na institucionální úrovni, tedy justice jako celku i na úrovni jednotlivých soudců. Nezávislost by měla bránit zasahování vládních i soukromých aktérů (např. médií) do rozhodování soudů, (Hapla, 2017, str. 45-47) Demokracie by měla být předpokladem nezávislosti justice, není však předpokladem jediným. Nezávislost nestačí jen formálně zakotvit, musí být i uplatňována v praxi. (Ginsburg, 2012, str. 22)

Nezávislost justice by měla dle Arguelhese a Sússekinda obnášet jistotu soudců, že za svá rozhodnutí nebudou nikterak perzekuováni, že nepřijdou o svá místa, nebude jim snížen plat atd. Postihy se mohou týkat, jak soudu jako celku, tak jednotlivých soudců. Pokud nebude justice prosta politického tlaku nebudou mít soudci možnost plně využívat své pravomoci a plnit své funkce k ochraně demokracie. (Arguelhes a Sússekind, 2018, str. 5) Ríos-Figueroa a Staton uvádějí, že čím účinnější bude ochrana soudců před případnými postihy za jejich rozhodnutí, tím aktivnější soudy budou. Přidávají i další konstrukční faktory soudní nezávislosti, kterými jsou postupy pro jmenování a odvolání jednotlivých soudců. Je žádoucí, aby se do procesu ustavování soudu zapojovalo více aktérů a žádný neměl možnost sestavit si

"svůj" soud. (Ríos-Figueroa a Staton, 2012, str. 112, 118) Toto vyzdvihují i Arguelhes a Sússekind a uvádějí předpoklad, že čím více aktérů se do jmenování a odvolávání soudců zapojí, tím bude více podpořena jejich nezávislost. (Arguelhes a Sússekind, 2018, str. 7)

Brinks namísto termínu nezávislost soudů používá termín soudní autonomie rozhodování, přičemž rozlišuje autonomii ex ante, která se vztahuje k formování soudu, a autonomii ex post, která se projevuje při rozhodování soudu. (Brinks, 2004, str. 593)

Faktorem, který může podpořit nezávislost soudnictví, je i veřejné mínění. Vliv poptávky veřejnosti po nezávislé justici může ovlivnit její úroveň. Pokud mají soudy podporu a důvěru veřejnosti, pro politické elity je těžší je beztrestně omezovat. Naopak pokud je veřejnost s justicí nespokojena, jsou pro ni akceptovatelnější i zásahy ze strany politických elit do nezávislosti soudů a tímto jsou takové zásahy i proveditelnější. Zájem veřejnosti o záležitosti justice a její na požadavek dodržování základních práv a demokratických principů tvoří výraznou podporu pro demokracii a vládu práva. Problém s nedostatečnou důvěrou veřejnosti v justiční systém je výrazný právě například v Latinské Americe. (Helmke, 2010, str. 397-399)

Soudy mají obecně vlivnější postavení, pokud jsou veřejností vnímány jako profesionální a neutrální instituce. Silnější postavení budou také mít v politicky fragmentovanějším a polarizovaném prostředí, a to za předpokladu, že se na ně budou jednotlivé frakce obracet, aby rozsoudily jejich politické spory. (Barzilai, 2003, str. 3)

Barzilai identifikuje tři omezení, kterým ústavní soudy při svém rozhodování tradičně čelí. Prvním takovým omezením je samotná ústava a její materiální jádro a principy, které jsou v dané společnosti pojímány jako stěžejní a tvoří základní ideologii společnosti. Může sem patřit demokratické zřízení, federalismus nebo kapitalismus. Druhým omezením je veřejné mínění. Soudy zpravidla nepůjdou proti většinovému vnímání určitých institutů a proti většinovým postojům. Podpora veřejnosti má pozitivní vliv na postavení soudů v systému. Zatřetí soudy se mohou zdráhat rozhodnout proti vládnoucím politickým elitám, obzvlášť, pokud mají většinu v parlamentu a drží i moc výkonnou. (Barzilai, 2003, str. 4-5)

Žádná vláda nemůže zaručit, že bude zcela respektovat soud, který zpochybňuje její jednání v politicky citlivých záležitostech. Nicméně demokratické vlády by měly poskytovat nezávislosti justice větší záruku. Tedy větší míra demokratičnosti by se měla odrazit i ve větší míře nezávislosti justice. (Helmke a kol. 2009, str. 346-347) V méně stabilním prostředí, např. ještě

nekonsolidované, transformativní demokracie mají soudy ztíženou pozici a jsou vystaveny většímu riziku útoků na svou nezávislost. Musejí také pečlivěji zvažovat dopady svých rozhodnutí včetně zohlednění časového hlediska. (Ginsburg, 2012, str. 1) Nezávislost justice bývá nejčastěji narušena rozpínavostí výkonné moci a její snahou manipulovat soudní mocí ve svůj prospěch. Může to dojít až do té míry, že soudní moc bude jen nástrojem moci výkonné, což zcela naruší princip dělby moci a nezávislosti justice. K manipulacím se soudy dochází v Latinské Americe často (Helmke, 2017, str. 1-2) Oblíbená taktika nedemokratických vůdců je snaha pošpinit justici. Viní soudy z podpory bývalé vlády, z blokování potřebných politik, nechránění zájmů země, ze zaujatosti a korupce atd. Potřebou zabránit takovému chování soudů pak ospravedlňují omezování, změnu složení či manipulaci těchto soudů. Tlak na soudy může vytvářet i zmanipulované veřejné mínění. (Aguilar-Aguilar, 2020, str. 10-11) Další oblíbená taktika je court packing, který si představíme blíže.

Court packing

Court packing neboli účelové obsazování vrcholných soudů můžeme definovat jako: *„úmyslnou, ne pravidelnou změnu složení existujícího soudu, která vede na daném soude k získání nově většiny nebo k oslabení té stávající.“* (Kosař a Šipulová, 2020, str. 79-80) Změna musí být nepravdělná, tedy mimo tradičně nastavená pravidla a úmyslná, tedy obměna je vedena záměrem uzpůsobit si složení soudu pro své potřeby. Politické elity nechtějí čekat na přirozenou obměnu, chtějí na soudech dosáhnout názorové spřízněnosti, mít soudy na své straně. Pokud jsou soudy nezávislé a nerozhodnou v zájmu politických elit, ty pak mají tyto sice možnost rozhodnutí soudu nerespektovat, ale to je krok, který vážně poznamená jejich reputaci a mohou přijít o podporu veřejnosti. Omezení nezávislosti soudů je méně viditelné a politické elity tím neztratí politickou prestiž. Mohou omezit možnost soudů o některých otázkách rozhodovat, ovlivňovat rozhodnutí soudu nebo si právě uzpůsobit složení soudu. Při court packingu může být i zachován dojem formální nezávislosti soudu. (Kosař a Šipulová, 2020, str. 77-82, 88)

Court packing zahrnuje různé strategie, a to zvýšení či snížení počtu soudců, dále obměnu složení soudu, může se jednat o vynucené rezignace, snížení důchodového věku, zrušení doživotního mandátu, zkrácení délky mandátu, účelová kárná řízení, lustrace, účelový impeachment či trestní stíhání, odvolání z funkce, vynucení odstoupení výhrůzkami či násilím.

Pod court packing lze zařadit celou řadu kroků, ne všechny musí být nutně nelegitimní, záleží na konkrétních okolnostech, za kterých k pozměnění složení soudu dojde. (Kosař a Šipulová, 2020, str. 88, 91-92) Tyto strategie lze rozčlenit do tří kategorií: redukční strategie, rozšiřovací strategie a obměňovací strategie. Redukční strategie, jak název napovídá, vede ke snížení počtu soudců na daném soudu. Rozšiřovací strategie představuje zvýšení počtu stávajících a jedná se o nejpoužívanější court-packingovou techniku. Obměňovací strategie zasahuje pouze do personálního složení soudu, počet soudců zůstává stejný. Kosař a Šipulová označují court packing jako jeden z nejlákavějších způsobů omezení soudcovské nezávislosti. (Kosař a Šipulová, 2020, str. 80, 90-92) Lákavou volbou je předně v zemích, kde ústava nestanovuje přesný počet soudců ústavních soudů, pak je tato praktika značně usnadněna. (Aguilar-Aguilar, 2020, str. 12) Mimo klasický court packing je třeba ještě zmínit možnost vytvoření zcela nového soudu.

Pokud se politickým elitám povede vytvořit jim loajální soudy, mohou toho náležitě využít. Mají jistotu, že se soudy nepostaví proti jimi prosazované legislativě a že budou rozhodovat v souladu s jejich zájmy. Loajální soudy lze také využít pro boj s opozicí.

Rozsahpravomocí

Druhým faktorem, který utváří moc soudů, je rozsah jejich pravomocí. Ač by byl soud nezávislý na ostatních politických aktérech, bez náležitých kompetencí by nemohl hrát v politickém systému výraznou roli. Je potřeba, aby soudy měly odpovídající pravomoci a působnost, jejich rozhodnutí vyvolávala relevantní účinky a byl zajištěn odpovídající přístup k soudu, tj. nastaven vhodný okruh osob, které mohou u soudu zahájit řízení. Soudy by mohly vyjádřit k otázkám svůj názor, ale pokud by nebyl závazný, měl by na politickou realitu jen malý vliv. (Arguelhes a Sússekind, 2018, str. 6)

U soudu mohou probíhat různé typy řízení. Soudní rozhodnutí mohou být buďto abstraktní nebo konkrétní, řízení mohou probíhat předběžně či následně (a priori nebo a posteriori), jurisdikce soudu může být centralizovaná nebo decentralizovaná, rozhodnutí mohou mít účinek vůči všem či jen vůči stranám sporu (*erga omnes* nebo *inter partes*). (Ríos-Figueroa a Helmke, 2011, str. 10). Vliv má tedy to, kdy se věc k soudu dostane, kdo ji může nadnést i to, jaké má pak účinky soudní rozhodnutí.

Silnější postavení bude mít soud, který má možnost přímého (není nutné, aby věc řešily nejdříve soudy nižšího stupně), abstraktního a centralizovaného přezkumu s účinky *erga omnes*. Pokud je takovýto soudní přezkum dostupný, politické konflikty mohou být řešeny efektivněji a rychleji. Jsou také vhodnějším nástrojem politického vlivu soudů. (Arguelhes a Sússekind, 2018, str. 8-9) Primárně můžeme soudní rozhodování rozdělit na dvě kategorie případů. Do první kategorie spadají rozhodnutí týkající se sporů o práva, tj. spory vertikální mezi občany a státem, a do druhé politické konflikty horizontální, tj. mezi jednotlivými státními institucemi. (Helmke a Ríos-Figueroa, 2011, str. 12). Abstraktní přezkum sporů o (základní lidská) práva umožňuje soudu hrát roli "negativního zákonodárce" a případně zrušit ustanovení zákona, které vyhodnotí jako protiústavní. (Arguelhes a Sússekind, 2018, str. 8-9)

Pro soudy je výhodnější, pokud jsou jejich nezávislost, kompetence a základní parametry obsaženy přímo v ústavě, a tato má rigidní charakter. Pak je pro ostatní politické aktéry těžší do nezávislosti soudů či do jejich pravomocí zasahovat. Významné je to, jakým způsobem je ústavu možné měnit a v jakém rozsahu. Od toho se odvíjí kromě uvedených záruk pro soudy i prostor pro soudní rozhodování ohledně přijatých změn ústavy. Změny ústavy se například nesmějí týkat "věčných klauzulí", jsou-li v ústavě vymezeny či může být uplatňována teorie o nedotknutelnosti materiálního jádra ústavy. V některých zemích mají ale ústavní soudy omezenější možnost zasahovat proti ústavním změnám a mohou posuzovat jen formální splnění podmínek pro takové změny. (Arguelhes a Sússekind, 2018, str. 9-10)

Můžeme shrnout, že nejvhodnější nastavení pro to, aby soudy byly dostatečně chráněny před zásahy zvenčí a měly dostatek pravomocí a prostoru pro rozhodování, je následující: jasně ústavně zakotvená nezávislost soudu a jasně vymezené kompetence, ztížený proces změny ústavy a možnost soudů přezkoumávat změny ústavy. Při takovémto nastavení mají soudy alespoň formální možnost zasáhnout proti pokusům o zhoršení jejich postavení.

Vymezili jsme si některé základní aspekty, které formují soudní moc. Nyní se podíváme na konkrétní role, které mohou ústavní soudy v systému zastávat.

Role ústavních soudů v politickém systému

Pro analytický rámec lze využít koncept role ústavních soudů (*theory of the role of constitutional courts*), jak ho prezentuje Boulanger. Koncept role byl vyvinut sociologií pro nahlížení na jednotlivé individuální aktéry a jejich chování. Rolí rozumíme očekávaný způsob

chování vázaný na určitý status zkoumaného objektu. Role je vytvářena formálními normami a neformálními očekáváním. V případě ústavních soudů musí být zohledněno, že rozhodují kolektivně, jednotlivá rozhodnutí jsou výsledkem hlasování soudců a že mohou rozhodovat jen v souladu s právem a zpravidla pouze na základě návrhu zvenčí. (Boulanger, 2015, str. 1-3) Pokud má ústavní soud sehrávat stabilizační roli, musí být jeho chování v souladu s chováním očekávaným a preferovaným společností a zároveň v souladu s ústavou. Jen tak bude jeho role považována za legitimní a jeho rozhodnutí budou společností přijímána.

Koncept role ústavních soudů odvozuje chování soudů od charakteru jejich rozsudků, toto chování pak dává do souvislosti s očekáváním publika – společnosti a legitimitou, která pak roli soudu je nebo není přisouzena. Soud nezíská legitimitu pro sebe ani svá rozhodnutí, pokud překračuje roli, která mu byla vymezena (normami a očekáváním společnosti). Roli soudu ovlivňuje to, jak soud sám sebe definuje a jak je sám schopen řešit konkrétní problém nebo reagovat na konkrétní potřeby. (Boulanger, 2015, str. 3-4)

Role ústavního soudu je dána mnoha faktory a liší se v každém jednotlivém systému a často i v jednotlivých časových úsecích v závislosti na složení soudu a politickém a společenském kontextu. Míra vlivu ústavního soudu je dána již zmíněnými aspekty, kterými jsou jeho nezávislost a rozsah pravomocí. Ohledně požadavku nezávislosti soudnictví panuje mezi odbornou veřejností shoda. V případě rozsahu kompetencí, které by měl soud vykonávat, zde již jednoznačná shoda není. V této souvislosti je hodně diskutován demokratický deficit, kterým soudy trpí. Soud při zásahu do legislativní činnosti vlastně maří vůli demokraticky zvolených zástupců lidu. Lid sám má možnost práci zákonodárců a exekutivy posoudit ve volbách a soud by jeho vůli jako nevolený orgán neměl suplovat.

Také Ginsbourg upozorňuje, že koncept role je širší než jen moc případně pravomoc a nezávislost soudů. Tento koncept nezahrnuje předpoklad, kolik moci by mělo ideálně soudům náležet. Reflektuje fakt, že míra nezávislosti a rozsah pravomocí někdy záleží i na konkrétní soudem řešené situaci, tj. kdo jsou strany sporu, jaká je povaha věci, jaká je osobnost soudce, který případ rozhoduje, a zohledňuje i to, že se tyto faktory mění v průběhu času. (Ginsburg, 2012, str. 4) Ginsburg pak systematicky uvádí tři okruhy faktorů, které mají vliv na utváření role ústavních soudů v daném státě, a to prostor, myšlenku a čas. Prostor reflektuje institucionální kontext v daném politickém systému, tedy hlavně vztahy soudů s jinými

politickými aktéry. Role soudů je tak utvářena i v interakci s ostatními politickými silami. Vliv soudů roste s rostoucí politickou fragmentací v systému. (Ginsburg, 2012, str. 35) To platí i ve vztahu k vládě. Moc soudů i jejich ochota vládu konfrontovat roste za předpokladu, že je vláda nejednotná a existují zde konkurenční politické směry. (Helmke a Rios cituje Ginsburg, 2012, str. 21) Roli jednotlivých soudů také ovlivňuje vymezení jejich kompetencí vůči ostatním soudům. Pokud je zákonné rozvržení pravomocí nejasné, mohou vznikat kompetenční spory a konkurenční boj mezi soudy. Myšlenky rámuji prostor, ve kterém se pak role soudu utváří. Představují vlastní chápání role soudců soudci samými i pojetí role soudnictví ve společnosti. Myšlenky vytváří ideologické, kulturní a kognitivní limity role soudů. Čas reflektuje potřebu integrace nových myšlenek a přijetí nových postupů. Reflektuje také to, že se institucionální a strategické prostředí proměňuje a s ním i role soudů. (Ginsburg, 2012, str. 35-37) I Arguelhes a Sússekind pracují s předpokladem, že chování a tím i role soudců je utvářena i právním prostředím, ve kterém byli vychováni, a právními doktrínami uplatňovanými v daném prostředí. Zmiňují také možnost vlivu myšlenek aktivních v daném právním prostředí na rozvoj judicializace v systému. V podstatě prezentují i obdobnou teorii ohledně pojetí role soudci samými, které vychází z jejich vlastních politických názorů a vlastních představ o rozsahu svých kompetencí a významu své role. (2018, str. 15-16)

Normativní nastavení role soudů

Smekal uvádí, že v demokracii by měl vládnout lid, ale zároveň by mu měla být zaručena bezpečnost, spravedlnost a svoboda. Ústavní demokracie by měla vytvářet vlastní omezení a závazky pro výkon moci, tj. systém předdefinovaných hodnot a postupů, které je třeba respektovat. (Smekal, 2013, str. 37-38) K potřebě jistých sebeomezení systému můžeme zmínit Tocquevillovo prohlášení, že nejúčinnější bariérou proti nástupu tyranie je pravomoc daná soudům ohledně posouzení ústavnosti zákonů. (Vallinder, 1994, str. 94)

Zpravidla na základě normativních předpokladů zastává ústavní soud v ústavním systému tři hlavní role. Zaprvé je strážcem ústavnosti. Tato jeho role vychází z principu nadřazenosti ústavy běžné legislativě i jednání vlády. Další roli zastává jako neutrální třetí strana v rámci řešení sporů. Zde je jeho úlohou mírové řešení a neutralizace politických nebo sociálních konfliktů. Jeho poslední úlohou je dotváření a nalézání práva. Tato jeho funkce sice znamená

lehké narušení dělby moci, ale zákon nemůže předpokládat všechny pak v praxi vyvstávající situace a je zde potřeba, aby se soudci do jisté míry účastnili vytváření práva. (Boulanger, 2015, str. 5-9)

Ely a Burgh zdůrazňují, že právo bez ochrany je prázdné, nicméně soudům přikládají váhu hlavně při ochraně politických procesů definovaných v ústavě. Dle jejich názoru by se soudy měly primárně zaměřovat na kontrolu procedurální stránky věci. Politické otázky by měly přenechat jiným aktérům. Akcentují hlavně roli soudu při ochraně menšin. Menšiny jsou v politickém procesu vždy znevýhodněny a soud by měl dohlížet na to, aby z něj nebyly většinou vyloučeny či aby nebyly při participaci na politickém procesu nepřiměřeně omezovány. (Burgh a Elly, 1980, str. 349, 256) Je třeba poznamenat, že hranice mezi tím, zda se ještě jedná o procesní otázku či již o politické či hodnotové posouzení, nemusí být vždy jasná.

Otázka obecné prospěšnosti soudcovského aktivismu a rozsahu ústavního přezkumu zůstává v odborné veřejnosti jednoznačně nevyřešena. Většina se shoduje, že záleží hlavně na okolnostech konkrétní situace. Předně na tom, zda ústavní soud v rámci svého aktivismu podporuje či podryvá demokracii, dále na zúčastněných aktérech, historickém pozadí a následných dopadech rozhodnutí na politickou scénu. Soudy mohou své pravomoci neúměrně rozšiřovat a tím disbalancovat systém. Demokracie bývá zpravidla založena na parlamentarismu čili hlavní slovo by měl mít v daném režimu parlament, který reprezentuje vůli lidu. Pokud soudy příliš zasahují do jeho legislativní činnosti, může to být v jistém smyslu vnímáno tak, že se staví proti vůli lidu. (Boulanger, 2015, str. 1-3) Podle Ginsburgovy teorie mohou hrát v politickém režimu různé další role, než jaké jsou soudu zpravidla normativně připisovány, například roli obětního beránka, podporovatele či odpůrce režimu, ochránce menšin či nástroje většiny. (Ginsburg, 2012, str. 4) Takové role často odvisí od vztahu soudů k režimu a ještě si je představíme níže.

Můžeme shrnout, že mezi hlavní otázky institucionálního uspořádání patří: záruka nezávislosti soudů; rozsah pravomocí (řadí se sem i přístup k soudu a účinky rozhodnutí) a procesy, jakými je možné měnit ústavu. (Arguelhes a Sússekind, 2018, str. 5) Jak vyplývá z výše uvedeného, otázka ideálního rozsahu kompetencí je nejspornější.

Individuální pojetí vlastní role soudce i

Arguelhes a Sússekínd akcentují při formování role soudů kromě faktoru institucionálního zakotvení a designu také uchopení role samotnými soudci (preferance soudců). Vliv přikládají i tomu, jak spolu tyto dva faktory interreagují. Přicházejí s myšlenkou, že i preferované pojetí vlastní role soudci může ovlivnit i institucionální rozvržení moci. Vyzdvihují v procesu vytváření soudní moci také roli politické opozice a politických menšin. S tímto souvisí i institut amparo, který je typický pro soudní systémy v Latinské Americe a dává možnost i menšinovým skupinám a nevládním entitám obracet se na ústavní soudy. (2018, str. 3-4)

Preference ohledně výkonu soudní moci můžeme rozlišit na ty, co vychází z daného stavu a na ty, které vychází z toho, jak si soudci představují, že by měla být soudní moc v demokraciích praktikována. Preference mohou být ovlivňovány institucionálním nastavením, například skrze školení soudců a jejich socializaci. Nebo naopak mohou institucionální design formovat. Z těchto dvou faktorů vychází to, jak budou soudci své pravomoci využívat a jak si budou jejich stanovení vykládat. Soudy mohou své pravomoci částečně rozšiřovat i skrze extenzivní výklad ustanovení, které jim určité pravomoci přidělují. Studie většinou vycházejí z předpokladu, že soudci vždy budou usilovat o rozšíření svých pravomocí či alespoň o jejich uchování a také o vliv na politické záležitosti. (Arguelhes a Sússekínd, 2018, str. 4-5)

Soudci mohou k rozšíření svých pravomocí, či přesněji ke zdůvodnění potřeby rozšíření svých pravomocí využít mechanismus sekuritizace. To znamená, že soudci pomocí konstrukce hrozby pro ústavní systém legitimizují zásah, který není zcela zahrnut v okruhu jim udělených kompetencí.

Soudy jako sekuritizační aktéři

Ve zkratce si můžeme připomenout, co rozumíme pod termínem sekuritizace. Sekuritizací rozumíme vytváření hrozeb skrze diskurz. Balzacq reformuje klasické pojetí zformované Kodaňskou školou, která předpokládá artikulaci hrozby skrze řečové akty užití sekuritizačními aktéry v souladu s jistými pravidly. Oba přístupy vidí bezpečnost nebo ohrožení spíše jen jako sociální konstrukt, ne jako objektivní stav. Balzacovo pojetí pokládá koncept řečových aktů za nedostatečný a nahrazuje ho pragmatickým aktem. Představuje také tři základní předpoklady úspěšné sekuritizace, a to zaměření na publikum; závislost na kontextu a provádění z pozice moci. Kodaňská škola vnímá sekuritizaci spíše staticky, kdežto Balzacq klade větší důraz na dynamiku interakce sekuritizačního aktéra s publikem a na konkrétní okolnosti, za kterých

sekuritizace probíhá. Proces sekuritizace zahrnuje dle Blzacqua objekt sekuritizace, sekuritizačního aktéra, funkcionální aktéry a publikum. (Balzacq, 2005, str. 173-180)

Objekt sekuritizace (referenční objekt) je něco, co je v ohrožení. Sekuritizující aktér je ten, kdo formuje bezpečnostní hrozby skrze řečový akt/pragmatický akt pracuje s přesvědčováním a některými lingvistickými nástroji a dalšími technikami, jako jsou metafory, emoce, gesta, ticho a lži, aby dosáhl svých cílů - zvýšit souhlas veřejnosti s politikou nebo postupem. Může jím být stát, vláda, zájmové skupiny a další političtí aktéři. Funkcionální aktéři jsou další entity, které mohou ovlivnit sekuritizační proces a jeho dynamiku. Publikem rozumíme ty, které je třeba přesvědčit o významnosti dané hrozby. (Buzan a kol. 2005, str. 35-36; Balzacq, 2005) Koncept sekuritizace prostřednictvím pragmatického aktu můžeme rozdělit do dvou úrovní, úrovně agenta a úrovně samotného aktu. Úroveň agenta je determinována mocenskou pozicí, osobní identitou agenta, sociální identitou, která má vliv na chování agenta a charakterem publika a oponenta, úroveň aktu vytváří použité jazykové prostředky a gramatika a syntax. (Balzacq, 2005, str. 181-182)

Podstatu sekuritizace můžeme shrnout Balzacquovou definicí: „*It is a meaningful procedure, in a field of forces, carried out through linguistic impulses, that strives to establish an unraveling course of events as a shared concern aimed at recommending an immediate political action.*“ (Balzacq, 2005, str. 178) Sekuritizace může sloužit k odůvodnění výjimečných politických kroků. Hrozbu lze vytvořit skrze lingvistické nástroje, nicméně jazykovými prostředky nelze vytvářet realitu, lze pouze posunout její vnímání. Cílem sekuritizace je vytvořit u publika vnímání určité věci či procesu jako hrozby. (Balzacq, 2010, str. 5-8) Dle Buzana sekuritizace vyjímá otázku či problém z oblasti normální politiky a přesouvá ji do oblasti, kde je možné k jejímu řešení užít i výjimečných prostředků. Tento přesun musí být náležitě argumentačně obhájen a musí publikem přijat. Pokud se tak stane, dojde k legitimizaci užití i mimořádných kroků. (Buzan et al. 2005, str. 23).

Eichler konstatuje, že se okruh referenčních objektů rozšiřuje a přibývají i noví sekuritizační aktéři (Eichler používá termín činitele bezpečnostní politiky). Za základní referenční objekt považuje stát, dále pak hodnoty, na kterých stát spočívá, instituce, které zajišťují jeho fungování a obyvatele státu a jejich práva. K tradičnějším sekuritizačním aktérům jako jsou čelní představitelé státu, vlády, politické elity a státní správa přibývají noví v podobě mezinárodních

organizací, které odkazují na nutnost ochrany všeobecně uznávaných mezinárodních hodnot. (Eichler, 2002, str. 103-105)

Soudy lze považovat také za sekuritizační aktéry, jelikož formulují hrozby pro ústavní systém a demokracii, které pak používají k ospravedlnění svých zákroků. Svá rozhodnutí odůvodňují ohrožením lidských práv či ohrožením základních principů demokracie a ústavnosti. Odůvodnění rozhodnutím dodává legitimitu a podporuje jejich všeobecné přijetí. A pokud lze zákrok legitimizovat skrze sekuritizaci – téma je zásadní pro ústavní bezpečnost

Proces sekuritizace zde může probíhat následovně. Soud vymezí referenční objekt, tj. hodnotu, kterou je třeba chránit, například svobodnou soutěž politických stran. Definuje konkrétní a relevantní hrozbu. Dále skrze argumentaci dospěje k přesvědčení publika o důležitosti a ohroženosti daného objektu. Jakmile publikum začne vnímat téma jako bezpečnostní hrozbu, přijme zásah proti této hrozbě jako legitimní. Soud si tímto způsobem může rozšířit své pravomoci a vytvořit prostor pro další budoucí zásahy v zájmu daného objektu či jiného obdobného. Odůvodní si tak i případné překročení zavedených pravidel ve vyšším zájmu.

Sekuritizací soud ospravedlňuje svůj zásah i samotnou svou kompetenci takový zásah provést. Demonstruje nutnost ochrany ústavnosti a demokratických principů, na kterých ústava z pravidla stojí, stejně tak potřebu ochrany lidských práv, která mohou být ohrožena či přímo omezena. Legitimizuje tak i expanzi své moci, jelikož se situuje do pozice ochránce hodnot a principů, kterým hrozí nebezpečí ze strany jiné rozpínající se moci.

Ústavní soudy v tomto ohledu mohou sehrát i roli opačnou, tedy mohou se postavit proti využívání sekuritizace k ospravedlnění nestandardních postupů moci výkonné či zákonodárné nebo jiných aktérů. Může se jednat o aktivaci výjimečného stavu, který zpravidla umožňuje moci výkonné převzít více pravomocí a omezit některá základní práva, či aktivaci zvláštních zrychlených legislativních procesů, které umožňují omezení parlamentní diskuse a práv opozice. O takovéto roli soudů se zmiňuje například Paul Roe ve své studii. (2012, str. 255-258) Ústavní soudy zde dohlížejí na naplnění ústavou předvídaných podmínek pro omezení některých základních ústavních práv a demokratických mechanismů.

K rozšiřování kompetencí soudů se váží pojmy judicializace a soudcokracie, které si nyní představíme.

Judicializace

Termínem soudcokracie lze označit vládu soudů, tj. stav, kdy soudy mají dominantní vliv na správu země. Tento termín není tak často používán a má spíše negativní zabarvení. Termín judicializace označuje proces postupného posilování soudní moci. Judicializace může vést k soudcokracii. Moc soudů vzrostla s možností ústavního přezkumu a se zaváděním listin obsahujících lidská práva a svobody do ústavního pořádku, kdy soudy mají dohlížet nad jejich dodržováním. Judicializace politiky pak značí vzrůstající vliv soudů na formulaci veřejné politiky. (Smekal, 2013, str. 13-15) Dvě dimenze judicializace rozlišuje například Vallinder, kdy první zahrnuje expanzi soudní moci do záležitostí, které běžně spadají pod moc zákonodárnou či výkonnou, tj. na soudy je přenášeno právo rozhodovat o otázkách, o kterých tradičně rozhoduje parlament či vláda. Druhá dimenze obnáší šíření metod soudního rozhodování mimo jejich tradiční působnost. Ve stručnosti judicializace představuje proměnu určité záležitosti v soudní proces. (1994, str. 91-92) Ferejohn rozlišuje tři způsoby, jak mohou soudy zasahovat do zákonodárné moci, v první řadě dohlíží nad dodržováním hranic pro výkon parlamentních pravomocí a také hranice částečně formují, dále mají vliv na substantivní podobu politik a třetí možností je regulace samotných politických aktivit. (2002, str. 41)

Vzrůst moci justice (judicializace) nastal po druhé světové válce, kdy se zakořenila myšlenka propojení demokratického státního zřízení s myšlenkou lidských práv a s potřebou jejich ochrany. Zároveň se prohloubila nedůvěra vůči vládě a obecně politikům vzhledem k u nich presumované touze po moci a soudy měly vytvořit pomyslnou bariéru jejich expanzivním snahám. Judicializaci také podpořil rozvoj občanské participace a příbytek zájmových skupin. Možným důvodem, proč politici připustí nárůst soudní moci je ten, že vzhledem k principům demokracie nemusí zůstat u moci a v postavení opozice či obecně menšiny by se jim mohla soudní ochrana hodit. (Smekal, 2013, str. 19-20)

K judicializaci politiky přispívá i dle Arguelhese a Sússekinda roztržité politické prostředí a názorové neshody vlády s opozicí. Kdy opozice ráda využívá možnosti obrátit se na soud v případě prohry v politickém sporu vládou. Soudu se tak dostává možnosti vyjádřit se ke konfliktním politickým otázkám. (Arguelhese a Sússekind, 2018, str. 15)

V následující části práce si představíme, jak se role soudů může proměňovat v závislosti na typu režimu. A jaké postavení vůči režimu mohou soudy zaujmout.

Vztah role ústavních soudů a typ režimu

Ginsburg odlišuje role soudů, které sehrávají před tím, než dojde k demokratizaci (ještě v autoritářském prostředí) či v jejím průběhu (v transformativní fázi demokracie) a role, které pak soudy sehrávají v již převážně konsolidované demokracii. Tyto role dle Ginsburga pak mohou být rolemi tzv. proti proudu („*upstream*“) nebo rolemi tzv. po proudu („*downstream*“). Upstream role soudu ještě v nedemokratických režimech obnášejí předně podporu demokratizačního procesu, nebo mohou být nástrojem represe proti nastupující demokratizační vlně. Downstream role může zahrnovat v ještě autoritářském režimu garanci postavení a privilegií vládnoucí elity, či pak v demokratickém režimu garanci demokratických principů a příspěvní ke konsolidaci demokracie. Soudy tedy mohou v obou fázích hrát roli garantů, aktivátorů nebo konsolidátorů, případně může být jejich role zcela vedlejší a nevýznamná. (Ginsburg, 2012, str. 8-9)

Role soudu v autoritářském státě

Mohlo by se zdát, že v autoritářském režimu není pro roli ústavních soudů místo, to ale nemusí být pravda. Některé autoritářské režimy ústavní soudy využívají, hrají zde roli podporovatelů režimu. (Ginsburg, 2012, str. 5) Jaké role mohou soudy v autoritářském režimu zastávat, přesněji formuloval Moustafa. Ústavní soudy mohou pomáhat zavést sociální kontrolu a omezovat politické oponenty režimu; mohou poskytnout legitimitu požadavkům režimu; mohou posilovat shodu v rámci vlastní administrativy režimu a v byrokratickém aparátu (řešit konflikt mezi jednotlivými frakcemi režimu); mohou usnadnit obchodování a investování a mohou také pomáhat zavádět kontroverzní politiky, které ve své podstatě mění charakter režimu. (Moustafa a Ginsburg, 2008, str. 15-16) V autoritářském státě budou soudy sloužit spíše jako nástroje režimu naplňují jeho požadavky. Budou hrát tedy spíše role garantů daného režimu, jejich role bude tzv. po proudu. Je zde, ale také možnost, že ústavní soudy sehrají roli nástroje demokratického přechodu. Moustafa vidí soudy spíše než jen jako nástroje jako fórum, které má dokonce potenciál případně usnadnit protirežimní aktivity. Role soudů může mít dle jeho názoru dvě tváře, mají schopnost režim podporovat i podrývat. (Moustafa, 2007, str. 8-9) Soudy jsou dostupné i opozici a mohou posloužit i při demokratizačních snahách (Ginsburg, 2012, str. 7) Proto jsou soudy v některých autoritativních režimech raději potlačovány, než využívány. Jejich činnost v nich tak bude zcela nevýznamná či zcela potlačena.

Soudy jako akcelerátoři demokracie (*Triggers of democracy*)

Při přechodu z autoritativní vlády na demokratickou soudy zpravidla nehrají výraznou roli, ale za určitých okolností tomu tak být může. Role soudu může být důležitá předně v situacích, kdy se autoritářský režim ještě drží u moci, ale je již konfrontován silící opozicí, přičemž ještě není rozhodnuto o dalším směřování země. Soud tak může podpořit rozhodnutí o přechodu k demokracii a stát se centrem mobilizace demokratizačních procesů. Přechody k demokracii bývají zmatené, část občanů ještě lpí na starých pořádcích, ze kterých někteří z nich profitovali, nebo jiní se bojí nástupu chaosu. (str. 10) Soudy mohou do probíhajících procesů vnést větší řád a jistotu. Soudy mají pravomoc jasně stanovit, co je ještě v souladu s pravidly a lze to označit za legitimní postup a co již ne. Mohou tedy legitimizovat celý postup převzetí moci a tím ho i usnadnit a povzbudit občany k jeho podpoře. Vyjasnění pravidel, která je nutno v nastupující demokracii dodržovat, je předpoklad pro to, aby tato pravidla mohla být následně dodržována a případně i vynucována. Navíc, když soudy vyjádří podporu demokratické přeměně, občané se nemusí bát, že by pro podporu přechodu k demokracii mohli být justici odsouzeni. Soudní zaštitění přechodu k demokracii zvyšuje případné náklady režimu na jeho potlačování a represe. Soudy mohou také přispět ke koordinaci jednotlivých snah a zájmů a sloužit jako kontaktní místa pro občany, kteří si přejí změnu. Soudy mohou také proces demokratizace ztransparentnit. Soudy, aby mohly plnit výše popsané funkce, potřebují dostatečnou publicitu svých rozhodnutí. Aby pak společnost mohla tlačit na respektování těchto rozhodnutí. Pro soudy takováto role v demokratizačním procesu může být i značně riskantní. Samy soudy pak mohou být předmětem útoků ze strany autoritářského režimu. Dá se tedy předpokládat, že takovou roli sehrají spíše jen v případě, že budou mít podporu vnějších institucí, které je budou schopné ochránit před potrestáním. (Ginsburg, 2012, str. 10-12) Při změně režimu někdy dochází předně v nestabilních a nedemokratických režimech i k výměně soudců nejvyšších soudů, aby se zajistila větší míra jejich loajality. Soudy tak mohou jednat trochu i oportunisticky, aby si zachovaly postavení i v nastupujícím režimu, postavit se proti slábnoucímu režimu a podpořit přechod k režimu novému. (Helmke, 2004, str. 13) Jednou z možností, jak mohou soudy zasáhnout do přechodu k demokracii, je dohled nad regulérností voleb či jejich případná anulace, pokud neproběhnou řádně. (Ginsburg, 2012, str. 13)

Soudy jako garanti stávajícího systému (*Downstream garantors*)

Častěji najdou soudy své uplatnění při udržování stávajících poměrů. I autoritářské režimy se na soudy rády obrátí, pokud potřebují svou moc udržet, stabilizovat a legalizovat. Případně pokud si sám autoritativní režim uvědomuje, že stávající situace je neudržitelná, například již je třeba ukončit nouzový stav a normalizovat poměry, mohou mu soudy zaručit, že po normalizaci poměrů nedojde k poškození režimu za aktivity, které probíhaly během nouzového stavu. Či obecně, že režim nepřijde o své výsady, pokud je okolnostmi nucen rozvolnit poměry. Může nastat i situace, kdy je autoritativní režim nucen předat vládu, proto si prostřednictvím spřízněných soudů bude chtít zajistit následnou nepostižitelnost za skutky spáchané během své vlády či si zajistit získaný majetek či práva. Role soudů se tak uplatní spíše u pozvolných přechodů k jinému režimu, kdy má končící režim možnost vyjednat si některé podmínky ukončení své vlády. Zaručení některých práv bývalým vůdcům režimu přispěje k jejich ochotě vzdát se moci a může dojít ke změně režimu bez nutnosti revoluce. V přechodu k demokratické vládě může soud hrát i jiné role, například definuje a upřesňuje nové demokratické instituty a mechanismy a obecně přispívá ke konsolidaci demokracie a právního státu. (Ginsburg, 2012, str. 15-16)

Soudy jako konsolidátoři demokracie (*Downstream democratic consolidators*)

V nově vzniklé demokracii soudy usnadňují orientaci v novém právním řádu a poskytují ochranu demokratickým principům. Nové prostředí vytváří nové otázky, které musejí soudy zodpovědět. Rozdělení pravomocí může být nejasné či neúplné a na soudech pak je řešit spory o kompetence mezi jednotlivými složkami moci. Soudy také vykládají a formulují politická, hospodářská, sociální a další demokratická práva. Další úlohou soudu v nastupující demokracii bývá vyrovnat se s pozůstatky starého režimu, což mnohdy zahrnuje přehodnocení minulých událostí z perspektivy nově ukotvených hodnot a principů. Což není zcela snadný úkol. Vyvození odpovědnosti za činy předchozího režimu často brání samy principy demokratického právního státu jako zákaz retroaktivity, trestání jen na základě zákona atd. Soudy se v demokratickém prostředí mohou stát vlivnými institucemi. Problém může tvořit zajištění vhodného personálního obsazení soudu, zkušení soudci byli aktivní i během minulého režimu a mohou být zdiskreditováni a nových se nemusí dostávat. (Ginsburg, 2012, str. 18-26) Soudy mohou intervenovat do značného počtu záležitostí, dle rozsahu působnosti, která je jim svěřena

zákonem. Nejběžněji mají soudy pravomoc zasahovat k ochraně lidských práv a rozhodovat kompetenční spory.

Apolitická role soudů v systému (*Judicial irrelevance*)

Poslední rolí, kterou může soud v politických procesech zastávat, je role konzervativní či apolitická. (Ginsburg, 2012, str. 33) Političnost v tomto kontextu Hilbink vykládá jako činnost, která může ovlivňovat státní autoritu. Jako konzervativní přístup můžeme popsat případy, kdy soud zasahuje do běhu věcí pouze okrajově, proces demokratizace nepodporuje ani nepotlačuje. (Hilbink, 2007, str. 77)

Rolesoudůpřiudržovánístability

Soudy tedy ve vztahu k režimu mohou sehrávat různé role. Pro tuto práci je významné jako mohou ústavní soudy podporovat demokracii, stabilitu a bezpečnost.

Soudy mají v politickém systému specifickou pozici, jejich postavení je v řadě věcí odlišné od postavení jiných politických aktérů, což predestinuje i jejich stabilizační roli. Barzilai zmiňuje, že soudci jsou na své posty zpravidla jmenováni na doživotí, do dosažení důchodového věku či na delší časový úsek zpravidla s možností znovujmenování. Jejich postavení tedy neodvisí od volebních cyklů jako je tomu u většiny ostatních politických subjektů, mimo jiné u parlamentu a vlády. Soudní rozhodnutí jsou psaná formálním právním jazykem, který u veřejnosti evokuje objektivitu a politickou neutralitu. Soudy jsou vnímány jako poslové spravedlnosti. Nicméně naprostá objektivita, neutralita, nezaujatost a apolitičnost soudů je pouze iluzorní. Jak dokládají empirické studie i v rozhodnutích soudů bývá přítomno politické zabarvení. (Barzilai, 2003, str. 3-5) Soudy se však rády situují do pozice nestranných aktérů, kteří při svých rozhodnutích vycházejí pouze z práva. Dojem objektivnosti svých rozhodnutí, pak mohou soudy uplatnit při podpoře demokratických principů režimu.

Rolesoudůpřiudržováníči obraně demokracie

I ústavní demokracie se musí občas vypořádat se snahou některých politiků získat neomezenou a nikým nekontrolovanou moc, nebo se tomuto snu alespoň přiblížit. Občas i původně demokratická vláda se v rukou populistů či budoucích autokratů může přetvořit ve vládu nedemokratickou. V této souvislosti je vhodné představit se koncept eroze demokracie.

Koncept eroze demokracie

Demokratickou erozi představuje přijetí zákonů, které sice na první pohled nenarušují demokratický řád, ale ve skrytu jsou zaměřeny na omezení opozice či kontrolních mechanismů. Jednotlivé procesy demokratické eroze nemusí být pro občany postřehnutelné a z demokratických standardů ukrajují postupně. Toto ji také odlišuje od zhroucení (rozpadu) demokracie. Zhroucení demokracie proběhne rychle a očividně. Proces eroze demokracie zahrnuje zásahy výkonné moci do ústavy, využívání referend k prosazení zájmů exekutivy, útoky na nezávislost soudnictví, změny složení soudů, omezování legislativní moci, omezování volné a svobodné soutěže politických stran, nekonání či manipulaci řádných pravidelných voleb, omezování práv opozice, manipulaci s médii a omezování svobody tisku. Zhroucení demokracie zpravidla provází následující znaky: exekutiva ke své vládě využívá vyhlášení výjimečných stavů a nárokuje si výjimečné pravomoci, soudy jsou omezené, zredukované či zbavené významnějších pravomocí, parlament je rozpuštěn, ústava není respektována či je nahrazena, volby neprobíhají nebo jsou zmanipulované, nevládní politické strany jsou zakázané, opozice je vězněna či jinak potlačována a nefungují zde svobodná média. (Aguiar-Aguilar, 2020, str. 7-9)

Činiteli eroze demokracie jsou zpravidla zvolení státníci, kteří se pokoušejí prodloužit svá funkční období, změnit volební systém tak, aby lépe vyhovoval jejich potřebám či se snaží přesunout více moci z legislativy na exekutivu. Za účelem povzbuzení ekonomiky, vymýcení korupce, nastavení nového lepšího řádu si vládnoucí elity uzurpují více a více pravomocí a postupně podrývají demokratické základy státu. K tomuto využívají zdánlivě nevinné mechanismy jako jsou referenda či jiné formy přímé demokracie, či změnu volebního inženýrství a volebních zákonů obecně. Proti těmto snahám by měly z logiky svého účelu, tj. ochrany ústavnosti zasáhnout ústavní soudy. A tvořit jistou bariéru proti autoritářským praktikám. Mají zpravidla možnost rušit legislativu pro neústavnost, tedy mohou například zrušit volební zákon, který by bez opodstatnění zvýhodňoval určitou stranu. Soudy by měly strážít demokratickou dělbu moci, která má sama o sobě zabránit zneužívání moci. To se ale ne vždy děje. Státníci mnohdy dostanou ústavní soudy pod svůj vliv a ty pak posvětlí jejich cestu k moci. Soudy mohou i nedemokratickým krokům poskytnout zdánlivou legitimitu a legalitu. (Aguiar-Aguilar, 2020, str. 1-4, 7) Pokud se nedemokraticky založeným elitám podaří získat kontrolu nad soudy, může jejich vláda působit na první pohled demokraticky. V zemi je platná ústava a soudy zdánlivě pečlivě dohlížejí na její dodržování. Aguiar-Aguilar ve svém článku

přirovnává roli soudů v transformativních demokraciích k roli královny v šachu, kdo ji ovládne, může snáze vyhrát celou hru. (str. 24)

Soudy mohou být vystaveny útokům ze strany vládnoucích elit, a to buď ve snaze je manipulovat či ovládnout. Nebo zde může být snaha o jejich diskreditaci, například obvinění z úplatkářství, zaujatosti či prosazování teorie, že jako nevolené orgány trpí demokratickým deficitem a neměly by mít právo přezkoumávat legislativu přijatou voleným parlamentem. Tento argument ignoruje fakt, že soudci jsou ve většině zemí voleni legislativními či exekutivními orgány, které jsou voleny lidem, tedy jsou i soudy nepřímo voleny lidem. (Aguiar-Aguilar, 2020, str. 2-4) Ochranu soudů proti zásahům do výkonu jejich moci by měla tvořit jejich nezávislost a náležité zmocnění k řešení potřebné agendy, například pravomoc rozhodnout o neústavnosti zákona.

Soudy mohou sehrát při ochraně demokracie důležitou úlohu, to za podmínky, že budou nezávislé a budou disponovat potřebným zmocněním (pravomocí). Musejí být také oddané liberálním a demokratickým zásadám a právům nebo musejí být motivovány ochranou vlastních práv a pravomocí. (Aguiar-Aguilar, 2020, str. 12)

Soudy tak mohou v případech útoků na demokratické základy ústavy buďto zasáhnout ve prospěch ochrany ústavnosti, tj. aktivně rušit protiústavní právní předpisy, které подрývají demokratické mechanismy kontroly, dělby, rovnováhy a omezenosti moci, nebo naopak přispět k jejímu rozvratu tím, že takové zákony potvrdí jako legitimní a v souladu s ústavou.

Případová studie

Nyní se dostáváme k analýze vybraných případů metodou instrumentální případové studie, kdy budeme jednotlivé případy posuzovat z hledisek představených. Nejdříve si představíme bezpečnostní kontext ve vybraných zemích a pak se zaměříme na významná rozhodnutí soudů, která pramenila z politického konfliktu v zemi, a budeme zkoumat, zda soudní rozhodnutí vedlo k uklidnění a stabilizaci situace, či nikoli.

Region Latinské Ameriky

Oblast Latinské Ameriky je specifická svým etnickým složením i historií plnou vnitrostátních i mezistátních konfliktů. Z koloniální minulosti si tato oblast odnesla provázanost s Evropou. Posléze vliv evropských států v oblasti pak převzaly Spojené státy, které zde často neváhají

prosazovat své zájmy i za cenu destabilizace oblasti. V Latinské Americe se vzhledem k značným sociálním rozdílům, ekonomickým problémům často projevovaly tendence k nastolení komunistických režimů. V éře studené války, kdy Spojené státy trpěly téměř paranoidním strachem z šíření komunismu, Spojené státy raději podporovaly vojenské diktatury (např. v Chile) a autoritativní režimy (Paraguay), než aby dopustily šíření socialismu a omezení svého vlivu v regionu. Nespokojenost obyvatel s vojenskými či autoritativními režimy zpravidla produkovala nepokoje, které byly režimy násilně potlačovány, či dokonce občanské války. Region byl také typický častými vládními převraty, kdy se u moci střídaly různé nedemokratické režimy, případně režimy sociálně orientované. Levicová hnutí byla ale převážně v pozici pronásledované opozice. (Klíma, 2015, str. 355-358)

Regionu obecně prospěl konec studené války, kdy se zde přestal tolik odrážet celosvětový boj s komunismem a byla otevřena cesta širšímu dialogu mezi pravíci a levíci. Také Spojené státy ulevily ze svého dohledu nad politickou orientací v regionu a zaměřují se spíše už jen na své ekonomické zájmy případně na boj s organizovaným zločinem. Je zde snaha vyrovnávat sociální rozdíly a potlačit zakořeněnou diskriminaci domorodého obyvatelstva. Stále se zde v některých státech drží silná role armády a režimy jsou často nestabilní. (Klíma, 2015, str. 355-358)

V roce 1948 byla založena Organizace amerických států (OAS), původně měla sloužit k zadržování komunismu, ale poté se její funkce rozšířily o posilování demokracie, podporu volného obchodu, o boj s organizovaným zločinem a terorem. Stále je v této organizaci cítit silný vliv zájmů USA. Následovaly další integrační organizace – např. Latinskoamerické integrační sdružení ALADI založené roku 1980 věnující se rozvoji vzájemného obchodu. V roce 1989 vznikla Skupina z Ria neboli Konzultativní Stálý mechanismus pro politické konzultace a urovnávání. V roce 1993 pak vznikl k podpoře ekonomického rozvoje, sociální stability a kulturního sblížení Systém středoamerické integrace (SICA). V roce 1991 (koncepte vznikla již v roce 1985 mezi Argentinou a Brazílií) bylo vytvořeno společenství jihovýchodních amerických států zvané MERCOSUR, která zavádí mezi svými členy jednotný trh. (Klíma, 2015, str. 427-430). Vytvořeno bylo i mnoho dalších organizací sloužících k integraci v rámci kontinentu.

Státy Latinské Ameriky převážně nepatří mezi nejrozvinutější, jsou hodně závislé na mezinárodním obchodu, a proto se jich jeho výkyvy citelně dotýkají. Další problém tvoří odliv kapitálu způsobený faktem, že mnoho produktů a suroviny zpracovávají zahraniční společnosti, které výnosy odvádí pryč z oblasti. (Klíma, 2015, str. 355-356) Státy se potýkají s permanentními ekonomickými problémy, které zhoršují problémy sociální a politické. V zemích dochází k častým nepokojům, které jsou nezhřídka násilné a násilím také potlačované. Sociální rozdíly a obecně silné rozdělení společnosti vedou k častému střídání vlád, které se potácejí zprava doleva. Státy se potýkají také s rozsáhlou korupcí a organizovaným zločinem. Obecně konsolidace demokratických poměrů a plné přijetí principů demokracie dělá zemím stále problémy. Ekonomicky tyto poměrně velké a lidnaté státy se zásobami nerostného bohatství mají velký potenciál. Ale přetrvávající nestabilita jim brání tento potenciál plně využívat.

Vlády definované Aguiar-Aguilar(ovou) jako populistické s nedemokratickými sklony se dostaly k moci v roce 1999 ve Venezuele, v roce 2006 v Bolívii, v roce 2007 v Nikaraguy a Ekvádoru a v roce 2018 v Mexiku a Brazílii. Tyto vlády slibovaly občanům změnu politiky, potlačení korupce... Ale ve výsledku přinesly jen omezování občanských práv a svobod a pošlapání demokratických mechanismů. Naopak některé latinskoamerické státy vykazují posun k demokratičtější vládě (při zohlednění kvality naplnění atributů demokracie prezentovaných Aguiar-Aguilar zmíněných výše). Takovými státy jsou Argentina, Kolumbie, Salvador, Guatemala, Mexiko, Panama, Paraguay a Peru. A Chile, Kostarika a Uruguay mají dle zmíněných atributů dokonce vysokou a stabilní úroveň demokracie. Brazílie zaznamenala mírný pokles úrovně demokracie, ale stále ji můžeme označit za demokratický stát. (Aguiar-Aguilar, 2020, str. 13)

Soudní mocv Latinské Americe

Během posledních třiceti let moc soudů v Latinské Americe vzrostla. Růst soudní moci je výsledkem provedených reforem, které podpořily soudní nezávislost a rozšířily jim pravomoci. Soudní moc závisí také na praktické interakci se zákonodárnou a výkonnou mocí. Dále lze vzít v úvahu i osobnost konkrétního soudce a jeho přístup k výkonu funkce. (Ocantos, 2018, str. 8)

Soudní moc, která byla v Latinské Americe spíše slabá, posílila ve většině zemí během reforem ve dvacátém a jednadvacátém století. Soudům byla obecně přiznána významnější role

v systému. Význam, který soudy v ústavním systému zastávají, je dán několika faktory. Za prvé, které typy konfliktů může daný soud rozhodovat, tj. jaké otázky spadají do jeho jurisdikce a jaký je rozsah soudního přezkumu. Dále i kdo se může na soud obrátit, tj. kdo má aktivní legitimaci k podání žaloby. Za třetí, zda má soud kontrolu nad svými záležitostmi a nad svou agendou. Za čtvrté, jaký mají dopad jeho rozhodnutí, zda ovlivní i jiná budoucí rozhodnutí, či zda působí jen *inter partes* atd.. Významné je také, zda soud vykonává kontrolu zákonů a priori (abstraktně před jejich přijetím) či a posteriori řeší spory stran, které vyvstaly na základě přijatého zákona, přičemž má soud pravomoc přezkoumat i ústavnost tohoto zákona. (Miguel-Stearns, 2015, str. 100)

V některých státech Latinské Ameriky (např. Mexiko, Argentina, Brazílie) je kontrola ústavnosti předmětem jurisdikce nejvyšších soudů, v jiných (např. Bolívie, Kolumbie, Chile) má kontrolu ústavnosti na starost specializovaný ústavní soud, který stojí mimo obecnou soustavu soudů. Země Latinské Ameriky se také musely rozhodnout, zda přijmou myšlenku precedentního systému předpokládanou *common law*, kdy rozhodnutí vyšších soudů je závazné i pro soudy ostatní a stává se pramenem práva. Ve většině států regionu, soud precedenty nevytváří a jejich rozhodnutí působí primárně *inter partes*. Ústavní soudy vytvářejí závazné precedenty v Bolívii, Costa Rice, Guatemale, Mexiku a Venezuele. Neformálně závazná (kvaziprecedenty) jsou rozhodnutí ústavního soudnictví v Argentině, Brazílii, Kolumbii, El Salvadoru a Peru. A pouze orientační význam mají rozhodnutí ústavních soudů v Chile, Ekvádoru, Hondurasu, Nikarague, Panamě, Paraguayi, Dominikánské republice a Uruguayi. Pro soudnictví v Latinské Americe je typický koncept zvaný *amparo* poprvé zavedený v ústavě Mexika v roce 1857. Tento koncept umožňuje občanskou žalobu proti vládě pro porušení základních či ústavních práv. (Miguel-Stearns, 2015, str. 100-101)

Oblíbeným nástrojem k pokřivení demokracie je změna ústavy či vyhlášení nové, a to za pomoci ústavního referenda či ústavní většiny v parlamentu. O změnu ústavy se pokusil Álvaro Uribe v Kolumbii, když chtěl skrze referendum protlačit možnost kandidovat na post prezidenta i počtvrté. Nebo Daniel Ortega v Nicaraguy, který nechal parlament schválit možnost neomezené kandidatury do čela státu, prezidentem se tak Ortega může stát i počtvrté. Případně si populisté prosadí přímo přijetí nové ústavy, jako tomu bylo ve Venezuele, kde novou ústavu prosadil Hugo Chavez. V Ekvádoru toto prosadil Rafael Corrahem a v Bolívii Evo Morales.

Aguiar-Aguilar z hlediska úrovně nezávislosti justice jsou na tom nejhůře Venezuela, Nikaragua, Bolívie, Dominikánské republika, Honduras a Haiti. Justice je zde pod silným vlivem vládnoucích elit a slouží spíše jen jako nástroj jejich politiky. Časté vládní útoky na nezávislost justice jsou v předchozích deseti letech patrné v Brazílii, Bolívii a Venezuele. Jisté ohrožení nezávislosti justice vyvstalo i v Argentině, Peru, Ekvádoru a Mexiku. Frekventovaným nástrojem k manipulaci justicí je v Latinské Americe court packing. Během posledních dvou desetiletí proběhly výrazné personální změny v obsazení soudů v Argentině (2003), Bolívii (2006-2008, 2017), Hondurasu (2012), Ekvádoru (2004-2005, 2010), Nikarague (2003) a Venezuele (2000). (Aguiar-Aguilar, 2020, str. 20)

V následující části se podrobněji podíváme na konkrétní případy zásahů soudů z vybraných zemí a na jejich dopady. Země byly vybrány na základě ukazatele, zda poskytují zajímavou demonstraci toho, jaký může mít rozhodnutí ústavních soudů vliv na stabilitu a bezpečnost.

Bolívie

Pro ilustraci bezpečnostního prostředí v zemi se nejdříve podíváme na historický vývoj politické situace, a to v časovém horizontu od druhé světové války.

V Bolívii vládl v době po druhé světové válce chaos a vztahy mezi vládou a opozicí byly vyhrocené. Prezident G. Villaroel byl zavražděn rozduřeným davem, který na něj poštvala opozice. Po volbách v roce 1947 nastoupil na prezidentský post José Enrique Hertzog Garaizabal z Republikánsko-socialistického svazu. Během své vlády se musel vypořádávat s protesty indiánských rolníků, které vyústily v ozbrojené povstání. Garaizabal nakonec podal demisi z důvodu vládní krize zapříčiněné prohranými parlamentními volbami. Ve funkci ho nahradil Mamerto Urriolagoitia Harriague, který nastolil výjimečný stav, aby mohl snáze čelit protestům. Výsledky voleb z roku 1951 nebyly armádou respektovány a ta si dosadila vlastního kandidáta, generála Huga Bolliviána. Původní vítěz voleb Víctor Paz Estenssoro po krátkém pobytu v exilu přeci jen mohl nastoupit na prezidentský post. Dopomohla k tomu i „*bolívijská revoluce*“ podněcovaná jeho politickou stranou. Víctor P. Estenssoro zavedl všeobecné volební právo, přiznal odborům vyjednávací pozici, nechal znárodnit důlní společnosti, kde byl účasten převážně zahraniční kapitál, zavedl státní monopol na těžbu a export cínu. Jeho agrární reforma ale vedla k zneefektivnění zemědělství a nedostatku potravin. Bolívii podpořily investice ze Spojených států a Bolívie naopak podpořila americké akce v Guatemale. Estenssoro se uchýlil

i k reorganizaci a přechodnému rozpuštění armády, které ale vzhledem k hrozbě ze strany ozbrojených dělnických milic, netrvalo dlouho. Došlo k otevření ropného trhu pro zahraniční společnosti. V roce 1956 nastoupil na prezidentský post Hernán Siles Zuazo, snažil se stabilizovat měnu a jeho politiku lze nazvat středovou. Pokus socialistů o převrat během jeho funkčního období byl neúspěšný. Další volby vyhrál opět již jednou úřadující Víctor Paz Estenssoro. Jeho vláda byla orientovaná více levicově, během karibské krize nepodpořil USA na Kubě. Další volby proběhly bez účasti opozice a Víctor Paz Estenssoro mohl pokračovat v čele úřadu. Během roku 1964 ale docházelo k častým stávkám a nepokojům. Takto destabilizovaného prostředí využil viceprezident generál René Barrientos Ortuno a provedl převrat. Jeho nástup k moci mu byl potvrzen volbami v roce 1966. V zemi přetrvávaly občanské nepokoje, aktivní partyzánské skupiny i militarizované odbory. V roce 1967 byl v Bolívii zastřelen Ernesto „Che“ Guevara, který chtěl nestabilitu v zemi využít pro šíření revoluce. Prezident René Barrientos byl v Bolívii poměrně populární, jeho vláda byla ukončena leteckým neštěstím. Na jeho místo nastoupil viceprezident, který byl ale zanedlouho svržen generálem Alfredem Ovando Candiou, ten se u moci ale také dlouho neudržel. Nepokoje a partizánské útoky ještě umocnila ztráta zahraniční podpory v důsledku znárodnění Bolivian Oil Company a Alfredo O. Candia raději podal demisi. Ani další prezident neúřadoval dlouho, José Torres González byl levicově orientovaný, ale socialistické organizace, rolníci i studenti žádali radikálnější přístup. Přetrvávající bouřlivou situaci v zemi využil plukovník Hugo Banzer Suárez k vojenskému převratu. Ve funkci prezidenta za podpory armády setrval od roku 1971 do roku 1978. Bolívie navázala spolupráci s dalšími vojenskými režimy v Latinské Americe jako např. s Chile, Argentinou, Paraguáí. Levicové síly v zemi byly potlačovány. Hugo B. Suárez se v roce 1977 rozhodl vypsát volby, jelikož se obával dopadů klesajících cen cínu na mezinárodním trhu. Situace se tímto krokem neskldnila, vítěz voleb Juan Pereda Asbún vydržel v úřadu jen 3 měsíce a byl svržen. Volby 1979 neměly vítěze s potřebnou většinou, proto moc převzal předseda Senátu, ten byl opět svržen, ale nikomu se nepodařilo úspěšně se ujmout moci. Parlament nakonec jmenoval prozatímní prezidentkou Lidii Gueiler Tejada. Ani volby v roce 1980 nepřinesly vítěze a moci se chopil generál Luis García Meza. Ten vydržel v úřadu přibližně rok, než byl svržen vlastní armádou pro jeho zapletení v drogových obchodech. Ani další vojenský představitel Celso T. Villa nebyl v úřadu úspěšný a armáda se proto raději rozhodla pro přechod k demokratické vládě. Z voleb v roce 1982 vyšel vítězně Hernán Siles

Zuazo podporován levicovou koalici. Země byla zahlcena ekonomickými a sociálními problémy a vládl zde chaos. V roce 1984 byl protestujícími dokonce zajat sám prezident Hernán S. Zuazo. Předčasné volby v roce 1984 vyhrál Hugo Banzer, ale parlament jeho nástup do úřadu nepotvrdil a dosadil do čela Bolívie opět Víctora Paz Estenssora. Ten zavedl novou hospodářskou politiku orientovanou neoliberálním směrem. Zavedl měnovou reformu, peso bylo vyměněno za boliviano v poměru 1 000 000 pesos ku 1 boliviano, došlo k zmražení mezd i státních výdajů. Pád cen cínu si vynutil propouštění dělníků, kteří se pak uchýlovali k násilným demonstracím, na které vláda reagovala zavedením stanného práva. Snaha o stabilizaci ekonomiky byla draze vykoupena všeobecnou bídou. (Klíma, 2015, str. 404-407) Bídu obyvatel se prezident Víctor Paz Estenssoro za pomoci generála Huga Branzeru snažil mírnit. Další prezident Jaime Paz Zamora držel neoliberální kurz. Inflace mírně poklesla a snížilo se i zadlužení země. Přetrvávaly problémy s indiány, kteří nelibě nesli ničení pralesů, a s rolníky, kteří požadovali více půdy pro pěstování koky. Další funkční období patřilo Gonzalovi Sánchezi de Lozadovi, který si na viceprezidentský post přivedl ajmarského indiána Víctora Huga Cárdenase. Byla připravena privatizace velkých podniků, ekonomika se začala orientovat i na jiná odvětví než je těžba, indiánům bylo poskytnuto více práv. Bolívie se ale nadále zmítala v problémech, zavření několika dolů vyvolalo protesty, které skončily „vánočním masakrem“, nepokoje vyvolal i prodej několika dolů americko-kanadské společnosti Vista Gold Corporation. Hugo Branzer Suárez nastoupil na prezidentský post po volbách v roce 1997. Země byla v přetrvávající krizi ještě přiosťřené poklesem ceny exportních produktů, „válkou o vodu“, která byla způsobena zvýšením cen stočného v důsledku privatizace a ničením polí s kokou pod tlakem USA. Nejhuře na tom byli indiáni, za jejich práva se postavil vůdce Hnutí k socialismu (MAS) Evo Morales. Vláda Huga Branzeru Suáreze byla zkorumpovaná a zapletená do obchodu s drogami. Volby konané v roce 2002 vyhrál Gonzalo Sánchez de Lozada. Byl vyhlášen plán národní odpovědnosti a v roce 2003 bylo zavedeno několik úsporných opatření včetně zvýšení mzdového zdanění, které vyvolaly protesty. Ty eskalovaly v důsledku sporů o využití výnosů z prodeje zemního plynu. Hlavními iniciátory protestů byly odbory, největší protest „Říjnový masakr“ si vyžádal 60 obětí a následně i demisi prezidenta Gonzala Sáncheze de Lozada. Následovala vláda nepolitických odborníků vedená prezidentem Carlosem Diegem Mesou Gisbertem (2003-2005). Bez politické podpory ale Carlos D. M. Mesa nedokázal ani protlačit referendum o vývozu plynu, a nakonec podal demisi.

Funkci hlavy státu přechodně převzal předseda Nejvyššího soudu Eduardo Rodríguez Veltzé a na rok 2006 připravil volby. Tyto volby s přehledem vyhrál Juan Evo Morales Ayma ze strany MAS, původem ajmarský indián. Již ve svém inauguračním projevu vyhlásil boj proti imperialismu, neoliberalismu, korupci, šíření vlivu zahraničních společností a slíbil legalizovat obchod s kokou. Hlavním proklamovaným cílem jeho vlády bylo snížení chudoby. Ropný a důlní průmysl byl znárodněn, byla zavedena celá řada příspěvků sociálního zabezpečení obyvatel, minimální mzda byla zvýšena o 50 % a zisk zahraničních společností vysoce zdaněn. V zahraniční politice se Morales orientoval předně na Kubu, Venezuelu, vztahy s USA se naopak zhoršily. Spory v zemi vyvolávala také otázka regionální autonomie. Ústavodárným shromážděním byla v roce 2008 přijata nová ústava, zakotvující omezenou regionální autonomii, možnost opakovaného prezidentského mandátu a oddělení církve od státu. Stát dostal také nový název, Mnohonárodnostní stát Bolívie. Východ žádal větší míru autonomie a za tímto účelem si vyžádal i referendum o odvolání Moralese. Referendum úspěšné nebylo, tak za podpory některých společností pořádal blokády a demonstrace proti režimu. Vláda i přes násilné demonstrace zasedla s autonomisty i členy opozičních stran k jednacímu stolu a projednala s nimi řešení nastalé krize. Z tohoto jednání vzešla úprava ústavy, která byla následně potvrzena referendem. Dle nové ústavy se v roce 2009 konaly volby. Hnutí k socialismu, strana prezidenta E. Moralese získala většinu v Senátu i v Poslanecké sněmovně a Evo Morales získal v prezidentských volbách mandát na další funkční období 2009-2014. Nepokoje z Bolívie ale nevymizely. Odbory protestovaly proti příliš nízkému navýšení minimální mzdy, indiáni proti silnici v Amazonském pralese. Napjaté vztahy s USA (kvůli toleranci obchodu s drogami a Morálesově rétorice) znesnadňují pozici Bolívie na mezinárodní scéně. V souhrnu Bolívie ekonomicky posiluje a i sociální situace se zklidnila. To dopomohlo v roce 2014 E. Morálesovi k dalšímu volebnímu vítězství. (Klíma, 2015, str. 469-474) Moráles zastával funkci prezidenta Bolívie bez přerušení až do 10. listopadu 2019, kdy byl všeobecnými protesty, ke kterým se nakonec přidal i nátlak armády, donucen k rezignaci. Prozatímní prezidentkou se pak stala Jeanine Áñezová. (Evropský parlament, 2019, B9-0189/2019)

Z předcházejícího historického exkurzu je více než jasné, že Bolívie se dlouhodobě potýká s nestabilitou a společenskými nepokoji.

Postavení Bolivijského ústavního soudu

Právo ústavního přezkumu bylo poprvé dáno Nejvyššímu justičnímu tribunálu, *Tribunal Supremo de Justicia* (TSJ) Ústavou z roku 1861. Modelem pro vytvoření TSJ byl Nejvyšší soud USA, ale jeho model nebyl přenesen zcela. Soud měl právo přezkoumávat ústavnost zákonů, dekretů i podzákonných předpisů, a to a posteriori. Jeho rozhodnutí působila převážně pouze inter partes, nevytvářel tedy závazné precedenty. Soud měl také za úkol přezkoumávat rozhodnutí nižších soudů, proto byl neustále zahlcen nápady a než rozhodl často trvalo roky. Proto byl nakonec v roce 1995 vytvořen Ústavní soud Bolívie, *Tribunal Constitucional de Bolivia* (TCB). TCB obdržel i rozsáhlejší pravomoci, než které náležely TSJ ohledně ústavního přezkumu. Jeho rozhodnutí působila erga omnes, měla povahu precedentu a měl možnost kontrolovat legislativu a posteriori i a priori. TCB byl koncipován jako orgán nezávislý na ostatních ústavních orgánech. Pět soudců TCB bylo voleno na společném zasedání Kongresu na desetileté funkční období. U TCB mohlo probíhat celkem 19 typů řízení, 12 z nich bylo specifických pouze pro TCB, jednotlivé typy řízení se od sebe lišily předmětem i tím, kdo měl možnost je zahájit. Aktivní legitimaci k iniciaci řízení mohli mít v závislosti na typu řízení ústavní činitelé a jiné politické entity i široká veřejnost jako je tomu u amparo žaloby. (Miguel-Stearns, 2015, str. 102-104)

Vytvořením TCB byl v Bolívii zaveden centralizovaný model ústavního přezkumu. TCB měl dostatek kompetencí k tomu, aby mohl uspokojivě hrát roli mediátora v politických konfliktech a stejně tak roli ochránce základních práv. Jeho ustavením začalo v Bolívii období většího soudního aktivismu, ale toto období trvalo jen do nástupu Evo Moralese. TCB převzal již tradiční právo bolivijského ústavního soudnictví posoudit soulad právní úpravy s ústavou a instituty habeas corpus a amparo. Další silnou kompetencí je možnost vést proces ohledně prezidentského impeachmentu. Díky ní by mohl TCB znatelně ovlivnit spory mezi legislativou a exekutivou. Tento nástroj poskytuje TCB možnost znatelně zasáhnout do politické scény. Byl však využit jen jedinkrát, kdy v roce 1986 byl TCB poslán do vězení bývalý prezident Luis García Meza pro porušování lidských práv a za další zločiny spáchané během jeho vojenského režimu. (Castagnola, 2011, str. 278-282)

TCB ani TSJ se mezi veřejností netěšily velké důvěře ve svou nezávislost a často docházelo k politickým útokům na justici. Vrcholem byly ale zásahy Evo Moralese, který přiměl řadu soudců k rezignaci či je nechal z různých důvodů obvinít. V roce 2008 bylo na TSJ pouze 8 soudců z 12 a v roce 2009 již pouze 6 a soud tak přišel o svou usnášeníschopnost. Podobně na

tom byl i TCB, na kterém zůstali jen 2 z pěti soudců, v roce 2009 už jen jeden. V roce 2009, když byl TCB zcela paralyzován, vstoupila v platnost nová Bolivijská ústava. Ústava mimo jiné zakládala oddělené jurisdikce pro bílé a domorodé obyvatelstvo. V roce 2010 byla prezidentovi dána možnost jmenovat prozatímní soudce na TCB i TSJ a dále byly tentýž rok schváleny i populární volby soudců TCB i TSJ. V roce 2011 byl ale TCB zcela rozpuštěn a nahrazen Mnohonárodnostním ústavním tribunálem, *Tribunal Constitucional Plurinacional* (TCP). Rozhodnutí TCP mají povahu závazných precedentů, tedy zavazují budoucí rozhodnutí soudů. Rozhodnutí ohledně ústavnosti legislativních aktů platí erga omnes. (Miguel-Stearns, 2015, str. 103-104)

Justice v Bolívii patří obecně mezi ty méně stabilní, přičemž se její postavení zhoršilo po nástupu Evo Morálese do úřadu (v roce 2006), kdy mezi soudy a exekutivou často vznikaly spory. Moráles chtěl jmenovat na TSJ čtyři nové soudce, nesehnal však pro nominace potřebnou většinu v Kongresu. Proto jmenoval dočasně tyto 4 soudce prostřednictvím prezidentského dekretu. Opozice takového jmenování napadla u TCB a ten rozhodl, že soudci mohou svou funkci vykonávat pouze 90 dní, pak musí nastoupit řádně jmenovaní soudci, tj. se souhlasem Kongresu. Moráles se pak neúspěšně pokusil toto omezené funkční období soudců ještě prodloužit. Když mu tento krok TCB neposvětil, podal proti soudcům žalobu a obvinil je z politické zaujatosti. Během svých prvních dvou let v úřadu dokázal Moráles vynutit odchod (nucené rezignace, impeachment, účelové obviňování z korupce a vlastnizrady, snižování platů atd.) značného počtu soudců nejvyšších soudů. Soudce obviňoval ze zkorumpovanosti a zaujatosti vůči domorodému obyvatelstvu. Předseda TSJ byl dokonce obviněn z velezrady a špionáže. Nová bolivijská ústava z roku 2009 radikálně změnila způsob obsazování TSJ a TCB, nyní jsou soudci voleni občany ve volbách. Národní shromáždění bylo pod kontrolou MAS, proto nebyl problém, aby schválilo seznam kandidátů pro TSJ a TCB (pravomoc, která mu zůstala). V roce 2011 se konaly volby soudců a soudy byly od té doby obsazeny převážně soudci loajálními k MAS a E. Moralesovi. V letech 2017-2019 Morales nechal propustit na 100 soudců, to mu umožnilo ustanovení Ústavy 2009, které v případě soudců jmenovaných před účinností této ústavy připouští jejich odvolání Ústavní radou (kontrolovanou MAS). (Aguilar-Aguilar, 2020, str. 21-23) Toto byl znatelný zásah do nezávislosti justice, kdy toto ustanovení vlastně připouští odstranění soudce, který se svým rozhodováním režimu znelíbí.

Prostřednictvím možnosti relativně snadného propuštění je na soudce vytvářen tlak, aby se snažili rozhodovat v souladu se zájmy MAS a Moralese.

Analýza role Mnohonárodnostního ústavního tribunálu

Připuštění další kandidatury Evo Moralese na post prezidenta

Mnohonárodnostní ústavní tribunál, *Tribunal Constitucional Plurinacional* (TCP) svým rozhodnutím připustil kandidaturu Evo Moralese v dalších volbách tím, že zrušil ústavou z roku 2009 zavedený limit pro počet funkčních období prezidenta. Evo Morales se na TCP obrátil poté, co mu změna ústavy neprošla v referendu konaném v roce 2016. Ústavní soud tak svým rozhodnutím z listopadu 2017 umožnil v pořadí již čtvrtou kandidaturu Evo Morálese na post prezidenta. (Evropský parlament, 2019, B9-0189/2019)

TCB zde tedy sehrál roli podporovatele režimu, když rozhodl v souladu s vůlí vlády. Projevila se zde silná zaujatost ústavního soudu. Jak vyplývá z předchozího výkladu, Moráles si vlastně ustavil svůj „vlastní“ soud. Moráles se nespokojil s court packingovými strategiemi, které za dobu své vlády také aplikoval, ale nakonec se rozhodl zřídit zcela nový ústavní soud. Jeho loajalitu si pojistil i způsobem, jakým jsou soudci odvoláváni, skrze Ústavní radu, která byla pod kontrolou režimu. I Usnesení Evropského parlamentu konstatuje, že na TCP byl ze strany Moralese vyvíjen nepřiměřený tlak a že bolivijskou justici nelze považovat za nezávislou. (Evropský parlament, 2019, B9-0189/2019) Moráles tím, že se obrátil na ústavní soud, nerespektoval vůli lidu projevenou v referendu.

Ústavní soud by měl hrát roli strážce ústavnosti a dohlížet na dodržování demokratických mechanismů. V tomto případě však svou funkci nesplnil. Čtvrté volební období jedné osoby, ještě přes nesouhlas občanů projevený v referendu, jistě není v souladu s demokratickými zásadami. Demokracie předpokládá dočasnost ohledně působení na vysokých státních funkcích a cirkulaci elit. Tímto byly narušeny zájmy menšiny, která Morálese nepodporovala. Ústavní soud má usmiřovat konflikty ve společnosti z pozice důvěryhodné autority a svá rozhodnutí má opírat o právo. Tím, že svým rozhodnutím šel proti principům ústavy (ta předpokládá demokratickou vládu), nemohlo být jeho rozhodnutí dostatečně legitimní a přispět k usmíření společnosti, jelikož společnost toto rozhodnutí nemohla přijmout.

Následovaly protesty tisíců obyvatel proti prezidentovi. Lidé nesouhlasili s postupem prezidenta a s rozhodnutím soudu. Čtvrtou Morálesovu kandidaturu považovali za nelegální, prezidenta vinili z nerespektování ústavy. (irozhlas, 11. 10. 2019) Místo toho, aby TCP poskytoval legitimní, důvěryhodnou platformu pro řešení konfliktů, sloužil zájmům vlády. Lidé se museli uchýlit k ochraně demokratických principů skrze protesty. TCP tak místo toho, aby pomohl situaci v Bolívii stabilizovat, přispěl k eskalaci sporu. Bezpečnostní situace se následkem rozhodnutí soudu zhoršila. Byla oslabena důvěra občanů ve státní instituce a občané získali pocit, že musejí brát právo do vlastních rukou.

Nestabilní situace se ještě zhoršila během následných prezidentských voleb. Zveřejňování výsledků dne 25. 10. 2019 Vrchním volebním tribunálem již provázely násilné protesty. Nesouhlas obyvatel s průběhem voleb podpořil i jejich nestandardní postup, kdy Vrchní volební tribunál bez zjevného důvodu nechal na čas zastavit sčítání hlasů a následně poskočilo vedení Evo Morálese o více jak 10 %. Takovýto náskok Morálese ve vedení umožňoval nekonání druhého kola voleb. I dle auditní zprávy Organizace amerických států neprobíhaly volby řádně. Lidé tedy výsledky voleb odmítli respektovat a uchýlili se k násilným protestům. Protesty dosáhly takové intenzity, že byl Moráles nakonec nucen rezignovat a požádat o azyl v Mexiku. Během protestů přišlo o život několik desítek lidí. (Evropský parlament, 2019, B9-0189/2019; Evropský parlament, 2019, B9-0191/2019) V rámci protestů lidé vyjadřovali svůj nesouhlas s průběhem voleb a celkovým stavem demokracie v zemi, jeden demonstrující policista označil stávající režim za „*nespravedlivou demokracii*“. (ČT 24, 2019)

Zde vidíme, že podrytí důvěry obyvatel v instituce vede k násilí a nestabilitě. Pokud by v Bolívii fungoval justiční systém náležitě jako legitimní platforma pro řešení politických sporů, nemuseli by lidé v ulicích usilovat o své právo žít v demokratickém právním státě svépomocně. Při nesouhlasu s postupem voleb by se občané měli obrátit na volební soud, potažmo na soud ústavní. Ale pokud mezi obyvatelstvem není víra, že by se jim u soudu dostalo spravedlnosti a uspokojivého vyřešení konfliktu, mohou raději zvolit násilnou formu řešení, jako v tomto případě.

Evo Moráles chtěl TCP využít k legitimizaci svého postupu, nicméně samotnému TCP chyběla dostatečná legitimita vzhledem k pochybnostem o jeho nestrannosti a rozhodování v rozporu

s principy demokracie. Na tomto příkladu můžeme pozorovat naprosté selhání instituce ústavního soudu jako takové. TCP sloužil jako nástroj vlády.

Potvrzení Jeanine Áñez ve funkci dočasné prezidentky

Po rezignaci Evo Morálese se do čela hlavy státu postavila místopředsdkyně senátu Jeanine Áñezová, a to v souladu se zněním ústavy viz čl. 169 odst. 1 bolívijské ústavy. TCP Áñezovou na pozici prozatímní prezidentky potvrdil. TCP zdůraznil, že prezidentská posloupnost nesmí být nikdy přerušena a vzhledem k tomu, že ostatní představitelé státu, kteří by měli kvalifikovanější právo zastávat prozatímně prezidentský úřad, rezignovali. Nástup Áñezové je jediný možný způsob, jak předejít mocenskému vakuu. Soud také připomněl, že hlavním úkolem Áñezové bude přivést zemi k novým prezidentským volbám, které jediné zajistí legitimní vedení země. (Evropský parlament, 2019, B9-0191/2019) Volby, které by do čela Bolívie přivedly řádně zvolenou hlavu státu, se měly konat v květnu 2020, ale v důsledku celosvětové koronavirové krize byly posunuty na říjen 2020. (Ramos (Reuters), 2020)

Zde již byla role TCP v souladu s tím, jaká role se od ústavního soudu v době krize očekává. Při řešení sporné otázky – politického konfliktu o moc - vyšel ze smyslu a podstaty ústavy a byly respektovány i demokratické hodnoty. Nástupu Áñezové dodal legitimitu, což podpořilo stabilitu v zemi. Pokud by trvalo mocenské vakuum, v zemi by zavládl chaos a jednotlivé politické frakce by bojovaly o moc. Takto byl v zemi udržen řád a jistota ohledně výkonu moci.

Situace se od předchozího případu liší tím, že na TCP již nemá vliv Evo Morales a jeho strana, postavení soudu se tedy posunulo k větší nezávislosti. Soud zde také rozhodl v zájmu aktuálního režimu, nicméně tak učinil ve prospěch stability a demokracie. Konflikt o moc se tak vyřešil na půdě soudu a alespoň neumocnil nespokojenost veřejnosti se situací v zemi

Venezuela

V roce 1947 proběhly první skutečně demokratické prezidentské volby, které vyhrál spisovatel Romulo Gallegros. Byla vytvořena nová ústava. Nicméně ještě na konci roku 1948 byl Gallegros svržen vojenským pučem podníceným zavedením vyšších daní na zisky zahraničních společností. K moci se dostal Carlos Delgado Chalbaud, který vedl vojenskou juntou stojící za pučem. Chalbaud rozpustil kongres, zrušil ústavu i demokratické svobody a zakázal některé strany včetně strany Demokratická akce, ze které pocházel Gallegros, a komunistické strany.

Již v roce 1950 byl Chalbaud zavražděn a na jeho místo se dostal „civilní“ prezident Germán Suárez Flamerich. Pronásledování odpůrců však pokračovalo s nesníženou intenzitou. Režim spolupracoval se Spojenými státy, což přineslo nemalé investice a Venezuela si mohla dovolit rozvoj infrastruktury a stavebnictví. V roce 1952 proběhly další volby, jejich výsledek ale nebyl vojenskou juntou uznán a na post prezidenta byl dosazen její kandidát Marcos Pérez Jiménez. Od roku 1953 vládl Jiménez jako diktátor. U moci ho držela podpora armády, kterou si získal zvýšením platů, a podpora Spojených států, které na oplátku podpořil v Guatemale a americkým ropným společnostem přenechal kolem 1 milionu hektarů ropných pozemků. Zavedl přísnou cenzuru a opoziční síly tvrdě potlačoval, tisíce z nich skončily ve vězení. V roce 1958 vypuklo povstání vedené Vlasteneckým výborem. Povstání bylo nakonec potlačeno, ale dokázalo získat podporu většiny armády a rozdmýchalo občanské nepokoje, které nadále pokračovaly. Nepokoje vyústily v odstoupení Jiméneze a provizorním prezidentem se stal šéf junty Wolfgang Larrazábal. Následovalo rozvolnění situace, byla vyhlášena amnestie, zástupci opozice se mohli vrátit z exilu. Měly přijít i demokratické volby, ale pravicové strany se nakonec dohodly na rotačním principu vládnutí, ze kterého vyloučily levice. Rokem 1959 započala vláda Romula Betancourta. Byla vyhlášena pozemková reforma a byly zde snahy podpořit domácí ropný průmysl. Zemi však sužovala špatná ekonomická situace, která nahrávala občanské nespokojenosti s vládou. Zástupci levice žádali změnu politiky vůči Kubě a podporu Castra, kdežto vládnoucí AD se držela podpory USA. Nepříznivá ekonomická situace a obecná nespokojenost s vládou vyústily v protesty. Situace se zklidnila po dalších prezidentských volbách v roce 1963, které vyhrál Raúl Leoni opět z AD. Jeho vláda přinesla některé potřebné reformy. Další volby v roce 1969 dovedly k moci křesťansko-sociálního kandidáta Rafaela Calderu. Během jeho funkčního období došlo k pozitivnímu posunu ve vztazích s partizánským Hnutím revoluční levice, kdy došlo k uzavření příměří. Následoval další prezident z řad AD, Carlos Andrés Pérez (1974-1979), ten přikročil k znárodňování některých odvětví průmyslu. Venezuela v té době těžila z vyšší poptávky po její ropě a země si ekonomicky polepšila. Prosperita země pokračovala i za funkčního období dalšího prezidenta, Luise Henriho Campinse, ale byla částečně jen zdánlivá. Země nerozumně investovala do neproduktivních sfér a nakonec se dostala do velkých finančních problémů. Došlo k devalvaci bolívaru a Venezuela musela i požádat o půjčku u MMF. Další funkční období patřilo Jaimemu Lusinchiovi, zemi vedl v letech 1984 až 1989. V zemi se začaly plně projevovat její

ekonomické i politické problémy. Lidé byli nespokojeni s všudypřítomnou korupcí, s neefektivní ekonomikou i omezenou formou demokracie. Politické konflikty se přetvářely i do násilných nepokojů. Situaci mělo uklidnit znovuzvolení Carlose A. Péreze do prezidentského úřadu, ovšem ekonomická situace země se nadále zhoršovala a ke zklidnění nedošlo. (Klíma, 2015, str. 390-393) MMF měl celkem náročné požadavky předně ohledně omezení sociálních výdajů, což se projevilo prohloubením nespokojenosti obyvatel a eskalací nepokojů. Proti nepokojům zasáhly státní složky nepřiměřeně (dokonce došlo k cca 276 úmrtím). Situace se zlepšila až po vzrůstu cen ropy způsobeném válkou v zálivu a po guvernérských volbách. Prezident byl zapleten do řady korupčních afér a neskrýval se svým rozsáhlým majetkem. V roce 1992 proběhl nevydařený vojenský převrat, který si vyžádal několik mrtvých a řada jeho účastníků skončila ve vězení včetně budoucího prezidenta Huga Chaveze. Ještě ve stejném roce proběhl další neúspěšný vojenský puč. O prezidentský post přišel Carlos A. Pérez až rozhodnutím Nejvyššího soudu. Důvodem odnětí prezidentského postu Nejvyšším soudem bylo nezákonné převedení 250 milionů bolívarů na podporu prezidentky Chamorrové v Nikarague. Do dalšího volebního období (1994-1999) nastoupil již jednou úřadující prezident, Rafael Caldera. V zemi dále probíhaly nepokoje vyvolané předně špatnou hospodářskou situací, došlo k opětovnému pádu cen ropy a země byla nucena dodržovat podmínky MMF. Caldera se snažil nespokojenost marně zmírnit privatizacemi a propuštěním části pučistů z vězení. Ve volbách v roce 1998 zvítězil Hugo Chávez Frías, kandidát nově vzniklé koalice 4 stran (Hnutí páté republiky, Komunistické strany, Hnutí k socialismu a Vlasti pro všechny). Na začátku roku 1999 bylo zahájeno tzv. budování „páté republiky“ inspirované slavnou revolucí Simona Bolívara. Referendem byla zrušena stávající ústava, ve druhém referendu byla přijata nová a Chávez byl v roce 2000 znovu zvolen již dle této nové ústavy. Země přešla od pravicové orientace a silnějších vazeb na USA k levicovým reformám, podpoře Kuby a protiamerické rétorice. Tento turbulentní politický obrat v kombinaci s vyvlastňováním zahraničních firem a rozpočtovými nejasnostmi vyústil v roce 2002 v převrat. Podnikatel Pedro Carmona ovšem vydržel u moci pouhé 2 dny, pak do čela země armáda s podporou veřejnosti vrátila Huga Chaveze. Chávez zavedl četné sociální reformy a jako další krok budování socialismu založil v roce 2006 Jednotnou socialistickou stranu Venezuely (PSUV), které měla sloužit jako opora „*bolívarovské revoluce*“. Chávez pokračoval na prezidentském postu i další funkční období v letech 2007-2013. V roce 2007 si

pokusil zvýšit prezidentské pravomoci skrze referendum, občané mu ale změny neschválili. V parlamentních volbách v roce 2008 zvítězila PSUV, což Cháveze utvrdilo v dalším pokusu o referendum schvalované ústavní reformy včetně možnosti další své kandidatury na třetí volební období a vládní kontroly nad Banco de Venezuela. Tentokrát mu reformy byly referendem schváleny. V zemi došlo ke zlepšení sociální situace, nicméně za cenu neustálého navyšování státního dluhu. V roce 2009 se dostavila energetická krize, která přinesla přiděly na energie a nabourala důvěru občanů v nově nastolený systém. Režim oslabily i další ukázky nepřilíš schopného vedení státu a ve volbách 2010 dosáhla opozice téměř vyrovnaného počtu hlasů. Pohodlnou většinu zajistila vládní PSUV jen předchozí manipulace s volebním zákonem, která nadhodnocovala hlasy venkovských oblastí. Prezidentské volby vyhrál v roce 2012 opět Chávez, pro pokročilou rakovinu se však již znovu úřadu neujal a prezidentský post připadl jeho viceprezidentovi Nicolásovi Madurovi. Maduro byl jako prezident potvrzen volbami v roce 2013. Venezuela se kromě ekonomických problémů potýkala s problémy bezpečnostními. V zemi kvetl obchod s drogami a organizovaný zločin obecně. Maduro a jeho vláda přijali různá opatření právě proti organizovanému zločinu, dále pak opatření pro boj s korupcí a opatření podporující nejchudší obyvatelstvo (například zavedli dotované potraviny). Žádná kategorie opatření ovšem nezaznamenala velký úspěch. (Klíma, 2015, str. 454-458)

Analýza role venezuelského Nejvyššího soudu

Ve Venezuele neexistuje specializovaný ústavní soud, jeho funkci plní Nejvyšší soud, který má k tomuto účelu specializovanou ústavní komoru. Nejvyšší soud má pravomoc posuzovat ústavnost legislativy a zákonnost správních aktů. Zároveň má ale i dle čl. 334 Ústavy Bolívarovské republiky Venezuela („*Constitución de la República Bolivariana de Venezuela*“), zákon č. 36.860 ze dne 30. 12. 1999 (dále jen „*CRBV*“) povinnost ústavu dodržovat a garantovat její zachování. Soudci jsou jmenováni na 12leté funkční období, a to dvoutřetinovou většinou Národního shromáždění. Na návrh vybraných orgánů může Národní shromáždění soudce i odvolat. (web Tribunal Supremo de justicia) Dle Aguiar-Aguilar trpí venezuelský ústavní soud velice nízkou mírou nezávislosti, v podstatě od roku 2005 je hodnocen jako nejméně nezávislý soud v Latinské Americe. (Aguiar-Aguilar, 2020, str.15) Toto je dáno předně četnými zásahy Huga Cháveze do složení soudů. V roce 1999 odvolal na 150 soudců a v roce 2004 odvolal místopředsedu Nejvyššího soudu, který nebyl loajální jeho politice a přiměl k rezignaci další dva soudce Nejvyššího soudu. (Kosař a Šipulová, 2020, str. 107-108)

Výraznou roli sehrál Nejvyšší soud v roce 1993, když odňal prezidentskou funkci Carlosi Pérezovi pro nezákonné převedení značné finanční částky za účelem podpory Nikaragujské prezidentky. V zemi před tím proběhly dva neúspěšné pokusy o vojenský puč a všeobecně vládla značná nespokojenost s Pérezovou vládou. (Klíma, 2015, str. 457) Nejvyšší soud zde částečně svým zásahem uklidnil situaci. Místo toho, aby proběhl další pokus o vojenský puč, byla všeobecná nespokojenost s praktikami režimu vyřešena ústavní cestou s respektem k systémovým postupům. Nejvyšší soud podpořil víru ve vládu práva v zemi, když postihl i nejvyššího funkcionáře za to, že porušoval ústavu země. Nepokoje sice zcela neustaly, jelikož byly způsobené také tíživou hospodářskou situací v zemi, ale byla alespoň otevřena cesta k řešení krize demokratickou cestou, tedy zvolením nové hlavy státu. Zde Nejvyšší soud sehrál roli strážce demokratických principů a právního řádu.

Situace ve Venezuele je již delší dobu kritická. Země se potýká s vysokou inflací, korupcí a kriminalitou. V zemi nejsou dodržována základní lidská práva, je omezována svoboda tisku a opozice je potlačována. Demokracie začala ve Venezuele upadat s nástupem Huga Cháveze k moci (1999). Během jeho vlády neúměrně posílila exekutiva. Od března 2013 zastává prezidentský post Nicolas Maduro. V únoru 2014 začaly protesty proti Madurově vládě. Zprvu se jednalo o pokojné studentské demonstrace, ale nakonec vyeskalovaly v násilí a oběti na životech. Protesty byly režimem a jeho stoupenci násilně potlačovány, desítky protestujících přišly o život, další jsou trestně stíhaní. Venezuelská ústava zaručuje svobodu projevu i právo shromažďovací, ale v praxi režimem tato práva respektována nejsou. (Evropský parlament, 2014, B8-0375/2014)

Existuje zde právní základ, o který by se mohl opřít případný návrh k ústavnímu soudu, který by měl chránit základní principy demokracie a lidská práva, nicméně soud je silně zpolitizovaný a roli ochránce ústavnosti neplní a nechrání ani lidská práva. Lidé tedy využívají jiné prostředky k ochraně svých práv, a to protesty, které pak eskalují v násilí.

Po volbách v roce 2015 ztratila vláda svou většinu v parlamentu. Socialisté ovládali parlament celých 16 let ale v roce 2015 se dostala k moci opozice. Končící socialistický parlament ještě stihl schválit 13 nových ústavních soudců. (ECHO24, ČTK, 31. 12. 2015)

Deklarace podpory politického programu vlády

Soudci veřejně deklarovali, že budou podporovat politický program sestavený vládou. Tento svůj závazek pak opakovaně naplnili, když rozhodovali ve prospěch vládních elit, a to i v situacích, kdy byla vládou porušována základní lidská práva a svobody. (Evropský parlament, 2015, B8-0236/2015)

To je celkem ojedinělý úkaz, kdy sami soudci explicitně prohlásili loajalitu vládní politice. Toto jde proti veškerým zásadám právního státu a demokracie. Soudy zde jasně vymezily svou roli podporovatelů režimu. Soudci zde neplní svou funkci, neusmiřují konflikty ve společnosti na základě základních demokratických principů a hodnot. Soudci jsou zde pouhými loutkami režimu sloužícími k jeho podpoře. Tento jejich přístup má velmi negativní dopad na důvěru obyvatel ve statní instituce a v demokratičnost režimu. Obyvatelé, pokud necítí oporu v demokratických institucích, uchylují se k řešení svépomocí, formou protestů.

Pozastavení mandátů tří opozičních jednohospodářských poslanců

Ústavní soud svým rozhodnutím připravil vládní opozici v nově zvoleném parlamentu o její dvoutřetinovou většinu tím, že pozastavil mandát čtyřech jejích poslanců. Opozice označila tento krok soudu za „pokus o justiční převrat“ a požádala o zásah mezinárodního společenství. – prosinec 2015. (ECHO24, ČTK, 31. 12. 2015)

Tímto velice citelným narušením rovnováhy moci v parlamentu, soud opět plnil roli nástroje vlády a podpůrce režimu. Vyjádřil tím také pohrdání vůlí lidu, která byla vyjádřena ve volbách. Takový přístup, kdy jde soud proti dělbě moci i proti základům demokracie, které tvoří předpoklad, že moc má vystupovat z vůle lidu, nemůže přispět ke stabilní situaci v zemi. Měl by řešit spory mezi vládou a opozicí, ale jako nestranný aktér dle principů demokracie ne jako nástroj vlády

Prohlášení veškerých legislativních aktů Národního shromáždění za protiústavní a převzetí jeho funkce

Nálezem ze dne 27. března 2017 prohlásil Nejvyšší soud za protiústavní veškeré akty přijaté Národním shromážděním. Nadto označil podporu Meziamerické demokratické charty za vlastizrádný čin, a to přesto, že je Venezuela stranou této dohody a dle mezinárodního práva ji zavazuje. Národní shromáždění toto rozhodnutí soudu odmítlo respektovat, a v důsledku toho Nejvyšší soud shledal, že Národní shromáždění se dopustilo pohrdání soudem a rozhodl, že převezme jeho funkci. K tomuto nálezu soud dospěl dne 29. 3. 2017, přičemž se toto jeho

rozhodnutí neopírá o žádný ústavní základ. Venezuelská ústava předpokládá dělbu moci a moci soudní a zákonodárnou každou svěruje do rukou jiného ústavního orgánu, přičemž nepřipouští, aby tyto orgány mohly výkon moci toho druhého suplovat, viz. čl. 187 a čl. 336 CRBV zakotvující pravomoci Národního shromáždění a Nejvyššího osudu. (Evropský parlament, 2017, B8-0270/2017)

Zde můžeme pozorovat extrémní případ expanze soudní moci do pravomocí moci zákonodárné. Toto rozhodnutí Nejvyššího soudu překročilo princip dělby moci, který je s demokratickým designem vlády spojován. Toto jednání Nejvyššího soudu lze označit za judicializaci, a to ve značné míře, možná by se mohlo jednat až o pokus o soudcokracii. Nejvyšší soud se pokusil kompletně nahradit výkon funkcí zákonodárného shromáždění. Zde šel soud tvrdě proti demokratickým principům. Reakce veřejnosti na takto výrazný zásah do demokratických principů byla značná. Lidé protestovaly proti takovému postupu. Nejvyšší soud zde zcela určitě neplnil stabilizační roli, ani nehrál roli garanta ústavnosti a demokracie. Naopak byl nástrojem vlády k potlačení opozičního parlamentu.

I podle usnesení Evropského parlamentu protiústavní počínání soudu podporuje politickou a sociální nestabilitu v zemi. (Evropský parlament, 2017, B8-0270/2017)

Takto citelný zásah do pravomocí parlamentu se neobešel bez mezinárodní odezvy, prezident Nicolas Maduro byl nakonec přiměn k tomu, aby u Nejvyššího soudu navrhl přehodnocení tohoto rozhodnutí. Nejvyšší soud, tak dalším rozhodnutím obnovil pravomoci parlamentu. (Evropský parlament, 2017, B8-0270/2017)

Argentina

První volby po druhé světové válce vyhrál Juan Domingo Perón. K vítězství mu dopomohla podpora stoupenců organizovaných v Nové straně práce, podpora katolické církve a v neposlední řadě i podpora jeho mezi lidmi oblíbené manželky Maríi Evy Durande (Perón). Perónův nástup k moci provázela příznivá ekonomická situace v zemi, která umožnila hladší průběh reforem. Perón přeměnil Stranu práce v Jednotnou stranu národní revoluce a pustil se do ideologické přeměny země. Hlavní myšlenkou ideologie justicialismu, později spíše označované za perónismus, byla idea spravedlivého nadtřídního státu pro všechny. Ideologie

směšovala prvky nacionalismu a populismu. Perón byl znám svými sympatiemi k fašismu, což pravděpodobně ovlivnilo i tvorbu této ideologie. Režim se snažil o hospodářský rozmach, což se mu dařilo a zároveň se neštítel tvrdě potlačovat opozici a cenzurovat tisk. Diplomatické styky byly udržovány s východem i západem. V roce 1949 byla přijata nová ústava, která posílila pravomoci prezidenta, povolila činnost politických stran a umožnila znárodnění ústřední banky. Perón vyhrál i následující volby (volby 1951). Jeho druhé funkční období však již nebylo provázeno ekonomickým růstem, finanční rezervy mizely, státní ropný monopol tolik neprofitoval a v zemědělství chyběly investice. Celkově v zemi klesla životní úroveň, což celkem zákonitě vedlo k růstu nespokojenosti mezi obyvatelstvem a k častým protestům. Nakonec se proti Perónovi postavila i armáda a Perón byl v roce 1955 donucen k abdikaci. Krátce se pak na prezidentském postu objevil vůdce „osvobozené revoluce“ generál Eduardo Lonardi, ale ještě v roce 1955 post převzal generál Pedro Eugenio Aramburu. Vojenská vláda důsledně likvidovala pozůstatky z Perónovy vlády, včetně zrušení ústavy (Argentina se tak vrátila k ústavě z roku 1853), rozpouštění perónistické strany, zrušení nadace založené Evou Perón a provedla restituce zabaveného majetku. Vládní politika vedla k devalvaci měny a opět k poklesu životní úrovně obyvatel. Následovaly protesty a v roce 1956 pokus o převrat, který byl ale krvavě potlačen. Z voleb v roce 1958 vyšel vítězně Arturo Frondizi. Ten se rozhodl pro řešení problémů země skrze mezinárodní spolupráci. Jeho plán rozvoje zahrnoval vstup zahraničních společností do argentinského ropného průmyslu, půjčky od USA i SSSR a dodržování postupů doporučených MMF. Opatření neměla okamžitý pozitivní efekt a vyvolávala nepokoje ve společnosti, které vyeskalovaly i v několik pokusů o převrat. Generalita byla nespokojena s postojem státu vůči Kubě a růstem vlivu peronistů. Frondizi se jim pokusil v některých ohledech vyhovět, nicméně byl stejně v roce 1962 sesazen. Provizorním prezidentem se stal předseda senátu José María Guido, který zrušil výsledky nedávných voleb, kde výrazněji uspěli peronisté a rozpustil parlament. Jako další opatření tato vláda pozastavila výplaty státním zaměstnancům, zavedla nové daně a zapříčinila pád burzy. Toto vedlo nevyhnutelně k převratu vedenému opozičními důstojníky. Volby v roce 1963 přivedly k moci Alberta Umberta Illía. Ten nepromyšlenými kroky zhatil nástup pozitivních dopadů předchozích reforem. Ekonomický pokles přinesl v parlamentních volbách vítězství peronistické opozici. Ta různými obstrukcemi znemožňovala efektivní vládu a podpořila ekonomické problémy. Na prezidentský post byl v roce 1966 dalším vojenským pučem dosazen

Juan Carlos Onganía. Ten zvolil cestu autokratické vojenské vlády/diktatury, rozpustil Národní kongres a zakázal politické strany. Posílil styky se západem a tvrdě potlačoval komunistické tendence v zemi. Jeho ekonomické reformy sice vedly ke snížení inflace, ale také ke krachu řady podniků a vysoké nezaměstnanosti. Protesty byly krutě potlačovány, což ale produkovalo jen další protirežimní demonstrace. Demonstranti zakládali i ozbrojené síly a násilí v zemi eskalovalo. Došlo i k popravě bývalého prezidenta Aramburua partyzány. Nakonec se proti prezidentovi postavila opět i armáda a nahradila ho generálem Robertem M. Levingstonem (v roce 1970). S tímto ovšem nesouhlasila levice a vedla proti režimu gerilovou válku. Pro uklidnění situace byl Levingston v úřadu vystřídán generálem Alejandrem Agustínem Lanussem. Lanusse proklamoval normalizaci poměrů a návrat k ústavnosti, ale přetrvávající násilí normalizaci nedovolovalo. Prezident se pokoušel o usmíření jednotlivých částí společnosti, vedl jednání s odbory, opět povolil peronistickou stranu. V roce 1973 pak ve volbách zvítězila právě peronistická strana a prezidentem se stal Héctor Cámpora. Násilí v zemi ale pokračovalo. Cámpora byl krátce nahrazen Ráulem Lastirim, ale volby v roce 1973 na nejvyšší post vynesly opět Juana D. Peróna s jeho manželkou Isabelou po boku. V zemi došlo ke zklidnění sociální i ekonomické situace. Již v roce 1974 však Perón umírá a prezidentský úřad přebírá jeho manželka Isabela M. E. Martínez- Perón. Pokračovaly sociální reformy, ale i boje mezi pravíci a levíci. Ekonomická i bezpečnostní situace se zhoršovala, vzájemné boje mezi mocenskými skupinami pokračovaly. Rok 1976 přinesl svržení Isabely Martínez-Perón pravíci armády. Nejvyšší úřad pak zaujal generál Jorge Rafael Videla jako vůdce vojenské junty. Pod záštitou boje proti násilí a terorismu junta rozpustila Kongres, zakázala politické strany i odbory a dokonce i samotné stávky. Životní úroveň obyvatel se rapidně snížila. V zemi probíhala takzvaná „špinavá válka“ mezi stoupenci pravice a levice. Docházelo k popravám odpůrců režimu bez soudu a lidé záhadně mizeli. Přes tvrdé státní represe lidé nadále stávkovali. Členové levicové opozice byli téměř zlikvidováni a junta upevnila svou pozici. Ekonomická situace v zemi byla kritická, země byla zadlužená a v roce 1980 začaly krachovat banky a v roce 1981 došlo k úplnému zhroucení ekonomiky. Následovala výměna čelních představitelů státu, ale situace se neuklidnila. Argentina ve snaze odvrátit pozornost od vnitřních problémů zahájila v roce 1982 invazi na Falklandské ostrovy, které pokládala za své území a které byly neprávem obsazeny Velkou Británií. Invaze byla úspěšná, ale Velká Británie se rozhodla reagovat a zahájit vojenské operace. Válka o Falklandy skončila vítězstvím Velké

Británie. Junta provedla další výměnu na postu prezidenta, ale veřejnost chtěla víc a protesty pokračovaly a nabývaly na intenzitě. Režim se z posledních sil bránil ostrými represemi zahrnujícími i rychlé popravy odpůrců. V roce 1983 proběhly volby, které vyhrál Raúl Alfonsín Foulkes za Obnovu a změnu a peronisté se postavili do opozice. Situace v zemi se posunula směrem k demokratickým pořádkům. Zločiny páchané juntou po dobu její vlády čítající protiprávní popravy, využívání koncentračních táborů a mučení nebyly ale novou vládou řešeny důsledně, mnoho představitelů režimu uniklo soudu. Moc armády byla sice oslabena, ale zemi stále sužovala špatná ekonomická situace, která málem opět vyústila ve vojenský převrat. Volby v roce 1989 vyhrál justicialista Carlos Saúl Menem, který byl schopen nabídnout systém tolik potřebných reforem a situaci se mu povedlo trochu stabilizovat. (Klíma, 2015, str. 415-421) Vládu Carlose S. Menema provázely korupční skandály a nedemokratické praktiky. Po volbách v roce 1994 mohl Carlos Menem nastoupit své druhé funkční období. Sociální i ekonomická situace v zemi byla nadále zoufalá a režim se musel vypořádávat s neustávajícími protesty. Menem chtěl v prezidentské funkci setrvat i třetí volební období, ale Nejvyšší soud mu nedovolil kandidovat. Dalším prezidentem se v roce 1999 stal Fernando de la Rúa za koalici. Pokračující ekonomická krize skončila téměř státním bankrotem, obchod i platby byly paralyzovány. Lidé se bouřili, místy docházelo k rabování obchodů a střetům s policií. Vláda reagovala vyhlášením výjimečného stavu. Během demonstrací v roce 2001 přišly asi tři desítky lidí o život. Prezident de la Rúa raději opustil zemi a podal demisi. Následně se na prezidentském postu vystřídal několik peronistů, kteří se ale ani jeden nedokázali s nastalou krizí vypořádat a raději podávali demise. Země se nacházela na pokraji občanské války. Alespoň rok se u moci dokázal udržet Eduardo Duhalde a dokázal i částečně nastartovat ekonomiku země, kdy DPH začalo alespoň mírně růst. Ve volbách v roce 2003 zvítězil v prvním kole bývalý prezident Carlos Menem, ale do druhého kola raději nepokračoval a novým prezidentem se tak stal Néstor Carlos Kirchner. Kirchnerovy reformy byly poměrně úspěšné a v Argentině začala klesat nezaměstnanost a celkově se ekonomická situace mírně zlepšovala. Kirchner potlačoval korupci, efektivitu reforem podporoval vydáváním prezidentských dekretů a začal řešit i zločiny spáchané vojenským režimem během „špinavé války“. Byl obnoven Nejvyšší soud, který měl zaručit respektování ústavy a lidských práv. Za účelem integrace s dalšími americkými státy Argentina v roce 2008 vytvořila platformu UNASUR. Prezidentského postu se po volbách v roce 2009 ujala manželka dosavadního

prezidenta, Cristina Fernández de Kirchner. Cristina Kirchner následovala kurz vytyčený svým manželem a pokračovala v sociálních reformách. V Argentině stoupla životní úroveň, stavěly se školy, investovalo se do průmyslu a cestovního ruchu, vytvářela se nová pracovní místa atd. Problém překvapivě nastal ve vztahu k Nejvyššímu soudu, který odmítal trestat zločiny spáchané za dobu „špinavé války“. Společnost žádala potrestání krutých zásahů režimu proti protestujícím. Cristina Kirchner zvítězila s přehledem i ve volbách v roce 2011, i její strana Fronta pro vítězství ovládla parlament. Situace v Argentině je nadále náročná a občanské nepokoje zde nejsou výjimečné, nicméně se ekonomické, sociální i politické podmínky v zemi nadále zlepšují. (Klíma, 2015, str. 483-487) V roce 2015 vystřídal Cristinu Kirchner na prezidentském postu Mauricio Macri a zatím poslední volby v roce 2019 vyhrál Alberto Fernández, přičemž jeho viceprezidentkou se stala Cristina Kirchner.

Jak z výše uvedeného historického exkurzu vyplývá, stabilita opravdu není definičním prvkem argentinských režimů. Historie země je protkána řadou vojenských pučů a jiných převratů. V čele státu se střídají vojenští generálové, levicovní radikálové i populisté a všichni mají jen minimální respekt k ústavním pořádkům. Zde by právě mohla pomoci role ústavního soudu, který by měl ve světle dělby moci tvořit jistou protiváhu proti výkyvům exekutivy.

Analýza role Nejvyššího soudu Argentiny

Nejvyšší justiční tribunál Argentiny, Corte Suprema de Justicia de al Nación (CSJN) byl založen Argentinskou ústavou z roku 1853 a byl koncipován po vzoru amerického Nejvyššího soudu. CSJN má pravomoc řešit právní nesoulad zákonů s ústavou pouze a posteriori, tedy až v rámci konkrétního sporu. Dále rozhodnutí soudu zavazuje pouze strany sporu. V Argentině není explicitně uznaná doktrína *stare decisis*. Nicméně nižší soudy mají alespoň určitou morální povinnost zohlednit rozhodnutí CSJN. Soudci jsou jmenováni prezidentem na návrh Senátu a mohou být odvoláni impeachmentem, kterého se účastní tři různé orgány. (Miguel-Stearns, 2015, str. 103, Bakker, 2005, str. 1118) Jsou zde tedy vhodné systémové podmínky pro to, aby Nejvyšší soud vykonával svou funkci nezávisle.

Carlos Menem téměř zdvojnásobil počet soudců argentinského Nejvyššího soudu, zajistil si tím, aby většina soudců byla loajální režimu. (Kosař a Šípulová, 2020, str. 78) Nicméně mu Nejvyšší soud stejně nepovolil další, již třetí kandidaturu na prezidentský post. (Klíma, 2014, str. 287) Nejvyšší soud tak uhájil svou pozici strážce ústavnosti a nedopustil narušení

demokratických principů. Po konci vlády Carlose Menema je dle Aguiar-Aguilar venezuelský Nejvyšší soud hodnocen jako relativně nezávislý. (Aguiar-Aguilar, 2020, str. 15)

Zrušení dvou amnestijních zákonů

Rozhodnutí argentinského Nejvyššího soudu č. 17.768 ze dne 14. 6. 2005 rozhodlo o neústavnosti dvou amnestijních zákonů (zákona č. 23.492 Sb. ze dne 29. 12. 1986 a zákona č. 23.521 Sb. ze dne 9. 6. 1987) a prohlásilo je za nulitní. Nejvyšší soud při odůvodnění svého rozhodnutí vycházel z povinnosti Argentiny dodržovat mezinárodní právo, které trvá na postihování zločinů proti lidskosti. Zmíněné amnestijní zákony tak nebyly v souladu s mezinárodními úmluvami, jelikož připouštěly nepotrestání zločinů proti lidskosti. Soudci se na neústavnosti těchto zákonů shodli většinou čítající osm hlasů z deseti (jeden soudce se zdržel a jeden hlasoval proti). (Bakker, 2005, str. 1106-1108) Amnestijní zákony se týkaly zločinů spáchaných především vojenskými důstojníky během tzv. „špinavé války“, období mezi léty 1976 a 1983. V tomto období docházelo k četným zásahům režimu do lidských práv, lidé mizeli, byli vězněni, mučeni či dokonce vražděni. Některé zdroje uvádějí, že „zmizelo“ kolem 14 000 lidí. (Human Rights Watch, 14. 6. 2005) Jiné uvádějí až 30 000 obětí. (Reuters, 11. 5. 2017) Tehdejší prezident Raúl Alfonsín ke konci své vlády, aby zajistil beztrestnost důstojníků, kteří ve jménu režimu páchali zločiny, nechal schválit parlament dva předmětné amnestijní zákony. Bylo zde několik snah tyto zákony zrušit. Parlament v roce 2003 přijal z iniciativy prezidenta Nestora Kirchnera legislativu anulující tyto zákony pro rozpor s ústavou. Nicméně konečné rozhodnutí padlo až z úst Nejvyššího soudu. Toto rozhodnutí otevřelo cestu pro postih bývalých důstojníků za zločiny proti lidskosti. (Human Rights Watch, 14. 6. 2005)

Vzpomínka na období „špinavé války“ stále rezonuje v argentinské společnosti. Křivdy v tomto období spáchané na obyvatelstvu ještě nebyly dostatečně vyřešeny a pro většinu obyvatel Argentiny je to stále citlivé téma. Nejvyšší soud svým rozhodnutím podpořil víru obyvatel v justiční systém a utvrdil současnou demokratickou orientaci Argentiny a její úctu k mezinárodním konvencím. Současně svým rozhodnutím legitimizoval i předchozí rozhodnutí parlamentu o neústavnosti těchto amnestijních zákonů. Výsledkem jeho rozhodnutí bylo zklidnění situace ve společnosti, kdy byli občané utvrzeni v posunu Argentiny k důslednému dodržování lidských práv.

Že toto téma mělo při neopatrném či kontroverzním rozhodnutí Nejvyššího soudu potenciál destabilizovat situaci v zemi se potvrdilo v roce 2017, kdy rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 2017 umožňující zkrácení doby vězení pro odsouzené za porušování lidských práv během „špinavé války“ vzbudilo rozsáhlé protesty čítající desítky tisíc lidí. V ulicích se objevovaly transparenty s hesly typu: „*¡juzádná beztrestná genocida*“ Případ se týkal Luise Muiñy, který byl odsouzen za únosy a mučení. (Reuters, 11. 5. 2017) Zde vidíme, jak společnost někdy ostře reaguje na citlivá politická témata, pokud má dojem, že instituce nerozhodují v souladu s principy spravedlnosti. Soudy by samozřejmě neměly rozhodovat dle veřejného mínění, ale měly by kontroverzní otázky řešit opatrně a dbát hodnot společnosti. Role soudu při anulaci amnestijních zákonů byla jistě stabilizační, v souladu s demokratickými hodnotami a odpovídala i potřebám společnosti.

Pro rozšíření vhledu do problematiky rolí, které mohou ústavní soudy sehrávat si uvedeme případy z Kolumbie, Nikaraguy a Brazílie.

Kolumbie

Álvaro Uribe Vélez dokázal v Kolumbii uklidnit situaci a zahájit dialog mezi levými i pravými frakcemi společnosti, potlačovat drogovou mafii a podpořit ekonomický růst v zemi. (Klíma, 2015, str. 459-460) Zasloužil se také o větší bezpečnost a celkově o posun k demokratičtější vládě. Álvaro Uribe Vélez ve svém prvním volebním období nechal vyhlásit referendum o změně ústavy, která by mu umožnila další kandidaturu na post prezidenta. Kolumbijská ústava do té doby neumožňovala nastoupit další funkční období. V referendu byla tato změna potvrzena a Uribe mohl znovu kandidovat a následně vykonávat prezidentský úřad i další funkční období. Když se v roce 2009 blížil konec jeho druhého funkčního období, bylo vyhlášeno další referendum o možnosti jeho kandidatury ve volbách v roce 2010 a povolení třetího funkčního období v řadě. Referendum možnost třetího funkčního období potvrdilo, ale Ústavní soud ho pro formální vady prohlásil za protiústavní a zrušil ho. Ústavní soud konstatoval, že vyhlášení referenda trpělo procesními vadami a že Kongres vzhledem k jeho povaze (měnilo ústavu) neměl potřebné kompetence. (Boesten, 2014, str. 13) Ústavní soud má dle kolumbijské ústavy právo přezkoumávat pouze formální nikoli materiální prvky reformy. Nicméně se ústavní soud stejně situoval do trochu obsáhlejší role strážce integrity ústavy.

Uribe si díky své popularitě mohl dovolit takto ambiciózní snahu o změnu pravidel zakotvených v Kolumbijské ústavě. Nicméně tyto jeho snahy o prolomení ústavních limitů představovaly hrozbu pro integritu celé ústavy. Ústavní soud zde zasáhl a vytyčil hranice pro rozpínavost Uribeho moci. Svůj zásah odůvodnil tím, že se jedná o otázku kompetence Kongresu vyhlásit takovéto referendum. Otázka kompetence podléhá soudnímu přezkumu, jelikož je formálním předpokladem pro platnost aktu. Soud vyvinul teorii o rozdílu mezi reformou ústavy a její změnou (*theory of the substitution*), přičemž změnu ústavy postavil mimo kompetenci základních ústavních činitelů (muselo by se k její změně ustanovit Ústavodárné shromáždění). Zavedení možnosti zastávat úřad prezidenta i třikrát po sobě by narušilo rovnováhu moci zakotvenou v ústavě. Artikuloval tak rozdíl mezi konstituovanou a konstitující mocí. Kdy moc konstitující, tj. moc měnit i jádro ústavy má jen speciálně vytvořené Ústavodárné shromáždění. (Boesten, 2014, str. 25-26)

Ústavní soud shledal, že možnost výkonu třetího funkčního období prezidenta v řadě, by narušila kontrolní mechanismy nad výkonnou mocí zakotvené v ústavě. Ústavní soud zmínil, že takto vlivná funkce by měla být vykonávána jen po kratší časový úsek, jelikož by to bylo v rozporu s principem dělby moci, který Kolumbijská ústava z roku 1991 jako ústava demokratická předpokládá. Většina ústavních funkcí je dočasných a omezení další kandidatury má v rámci ústavy svůj smysl. Periodizace či dočasnost ústavních funkcí je tedy svým způsobem jedním z atributů dělby moci. Kongres nemá pravomoc zasáhnout do takto základního principu ústavy („*axiomatic principle*“, v českém kontextu bychom mohli říct do materiálního jádra ústavy). Takto citelný zásah je dle Ústavního soudu možný jen skrze vytvoření Ústavodárného shromáždění, ostatní dvě možnosti pro reformu ústavy (schválení Kongresem a referendem) jsou možné jen v případě zásahů, které se nedotknou axiomatických principů ústavy. Kompetence Kongresu k návrhu takovéto změny Ústavy 1991 tedy dána nebyla a reforma i referendum o ní byly protiústavní. (Boesten, 2014, str. 25, 27)

Zde si můžeme položit otázku, jaká byla role soudu vzhledem ke stabilizaci systému. Na stabilitu můžeme nahlížet jako respekt k nastaveným pravidlům a dodržování demokratických principů. Jelikož správně nastavené demokratické mechanismy by měly, jak již bylo zmíněno v teoretickém úvodu, účinně odbourávat konflikty ve společnosti. Dodržování ústavních principů jistě patří k naprosto základním prvkům demokratické vlády a jejich svévolné pokřivení by mohlo narušit celý systém. Strážcem těchto ústavních principů je ústavní soud,

ten se i případě Kolumbie ujal své funkce a zasáhl proti narušení ústavní rovnováhy. V daném případě bychom se na situaci mohli dívat i z jiného úhlu pohledu na stabilitu v zemi. Uribe byl oblíbeným prezidentem, jehož vláda byla pro Kolumbii prospěšná a posílila v zemi i právě zde diskutovanou stabilitu. Jednotlivé zájmové skupiny byly pod taktovkou prezidenta Uribeho schopné jednat a řešit problémy v zemi. Stojí zde proti sobě ústavně předpokládaná pravidla a můžeme říct aktuální zájem země na pokračování vlády úspěšného prezidenta. Osobně pokládám zásah soudu za správné řešení. I když by se v daném případě dalo říci, že přípuštění pokračování prezidenta Uribeho ve funkci by zemi pravděpodobně prospělo, také by vytvořilo nebezpečný precedent pro budoucí čelní představitele. Přípuštění takového zásahu Kongresu do ústavy by mohlo vytvořit cestu k možnosti neomezené vlády, která by znamenala konec demokracie v zemi. Je lepší držet se obecně nastavených pravidel, která se mohou někdy jevit jako zbytečně formální a nereflakující aktuální potřeby. Tato pravidla ale udržují systém v rovnováze a poskytují ústavním činitelům i obyvatelstvu jistotu ohledně rozsahu moci a zároveň představují i ochranný mechanismus proti rozpínivosti moci. Vlna popularity prezidenta by neměla být důvodem pro přenastavování demokratických a ústavních mechanismů.

Uribe, i když se vlastně jednalo o jeho porážku, prohlásil: *„Je to velké vítězství demokracie, vítězství lidu. Všichni a zejména vůdci a vládcí se musí řídit zákony a rozsudky. Kolumbie je totiž právní stát! Zcela respektuji vynesení rozsudek. Právo na osobní názory nemůže být nadřazen právu, které vychází z lidu, protože on volí Kongres a ten za svého zastoupení volí kontrolní orgány včetně Ústavního soudu. Takže toto rozhodnutí je rozhodnutím zástupců lidu a je třeba respektovat tuto lidovo uparticipaci a mocí a konstituční normě .“* (Zelený, 2010)

Ústavní soud zde dle Ginsburga chránil zachování politické soutěže. (Ginsburg, 2012, str. 24) Tento případ byl projevem soudcovské nezávislosti i jeho schopnosti plnit svou funkci vyvažování a případně omezování výkonné moci.

Naopak v Nikaragve ústavní soud na návrh prezidenta Daniela Ortega označil za protiústavní samotné omezení počtu funkčních období. (Ginsburg, 2012, str. 24) Zde soud neplnil svou funkci strážce ústavnosti, raději podpořil populistický režim.

Brazílie

Brazilský Nejvyšší federální soud (NFS) využil k expanzi své moci ústavou zavedený prostředek zvaný *Mandado de Segurança* (MS), což je brazilská obdoba institutu amparo. Jak již bylo zmíněno tento prostředek může využít každý občan k ochraně svých základních práv. Pokud má pocit, že je mu do těchto práv státní mocí zasahováno, může se obrátit na soud. Přímou a výlučnou jurisdikci má Nejvyšší soud ohledně MS podanému proti aktům předsedy senátu a předsedy poslanecké sněmovny. (Arguelhes a Sússekind, 2018, str. 15-16)

Původně teorie předpokládala užití MS pouze v případech následného přezkumu potenciálního porušení základních práv jednotlivce s účinky pouze pro strany sporu a jednotlivci se mohli na NSF obrátit až jako na poslední instanci poté, co svá práva zkusili uplatnit u nižších soudů. NFS si však povahu tohoto institutu vyložil expanzivně a umožnil využít tento institut jako nástroj v politických sporech. MS může podat každý senátor nebo poslanec, ale pro to, aby MS připouštěl abstraktní přezkum, musí být podán politickou stranou. Otevřela se tak cesta pro NFS zasahovat do legislativního procesu a dohlížet na jeho korektnost. Při zdůvodnění této možnosti dané členům Kongresu NFS vycházel z jejich práva na ústavně předepsaný proces zakotveného v ústavě. Členové Kongresu se tak mohou obrátit na soud, pokud se domnívají, že zákonodárny proces neprobíhá řádně. Soud má pak pravomoc celý proces zastavit a posoudit jeho řádnost. Již v roce 1980 NFS rozšířil možnost přezkumu i na některé věcné otázky. A to, když dovedl, že Ústava z roku 1969 obsahuje jisté „věcné klauzule“, tj. má určité materiální jádro, do kterého není možné zasahovat a že kongresmani mají právo neprojednávat pozměňovací návrhy zasahující toto materiální jádro, čile se vlastně jedná o procesní otázku. Tento odvážný výklad učinil soud během období diktatury. (Arguelhes a Sússekind, 2018, str. 16-19)

Vytvořil takto možnost pro opozici obrátit se v případě omezování jejích práv na soud a některé konflikty se tak přenesly na půdu soudu. V praxi soud jen velmi omezeně rozhodoval proti vládě, ale jako možný prostředek ochrany opozice byl tento postup etablován. Ještě za diktatury v roce 1984 soud řešil velice politicky významnou záležitost. Většinou v Kongresu byl zamítnut návrh na zavedení přímé volby prezidenta a menšinový podporovatelé tohoto návrhu se obrátili na NFS. Ten zamítnutí návrhu většinou potvrdil, ale také připustil svou příslušnost takovouto otázku zodpovědět v rámci MS. Přestože opozice v těchto řízeních nebývá příliš

úspěšná, stala se součástí její strategie. I porážka u soudu jim může přinést jisté politické benefity jako je popularizace a demonstrace jejich postoje, politické body u veřejnosti za aktivitu, případně pozastavení legislativního procesu, oddálení přijetí nechtěného návrhu a zvýšení nákladů politických oponentů na provádění takovéto politiky. (Arguelhes a Sússekind, 2018, str. 16-19)

Soud tak umožnil svou funkci platformy pro artikulaci politických konfliktů a vytvořil nástroj pro opozici, skrze který může docházet k obraně jejich zájmů. Soud tak přispěl k podpoře demokracie a jejích principů. Politické konflikty se tímto snažil stáhnout z ulic na půdu soudu. Umožní tak, aby se konkurenční strany nemohly vzájemně osočovat z porušování pravidel a zbytečně umocňovat vzájemné konflikty, které by se pak mohly přenést do společnosti. Skrze soudní řízení by mělo dojít ke klidnějšímu řešení, které by mělo přispět ke stabilizaci situace.

Závěr

Cílem práce bylo zaměřit se na bezpečnostní aspekt role ústavních soudů a tento byl představen v kontextu prostředí Latinské Ameriky.

Ústavní soudy jsou důležitou součástí demokratických politických systémů a jejich role jako strážců ústavnosti a dodržování lidských práv je nenahraditelná. Práce se snažila posunout tuto jejich roli do bezpečnostního prostředí a vycházela z předpokladu, že dodržování demokratických principů a mechanismů má pozitivní vliv na stabilitu a bezpečnost v zemi.

Občanům je v demokratickém režimu poskytnuto mnoho platform pro řešení konfliktů a mechanismů pro ochranu jejich práv a zájmů. Občané by tak neměli mít potřebu uchýlovat se při řešení politických konfliktů či při ochraně svých zájmů a práv k násilí. Pro stabilitu a bezpečnost v zemi jsou důvěryhodné demokratické instituce stěžejní. Veřejnost vnímá úlohu demokratických institucí, které by měly zajišťovat řádné fungování země v souladu s předem nastavenými pravidly, a reaguje, pokud tyto instituce neplní svou úlohu dle jejich představ. Bez řádného fungování těchto institucí nemohou být ve státě náležitě usmiřovány a řešeny politické konflikty. Když nedochází k uspokojivému řešení těchto konfliktů, společnost má silnější tendenci k násilnému postupu při hájení svých zájmů a práv. Ústavní soudy by měly být garantem a součástí takového uspořádání, které je schopné konflikty ve společnosti řešit.

Soudy ve vztahu k politickému systému mohou plnit různé role, mohou udržovat stávající

politický systém či ho měnit. Mohou podporovat vládu a rozhodovat v jejím zájmu či mohou být pomyslnou bariérou proti rozpínavosti její moci a bránit vyváženost demokratického systému. Ústavní soudy mají možnost zasáhnout proti hrozbám pro ústavní systém a předejít jeho zneužívání jinou mocí. Pokud má nějaká složka moci tendenci systém pokřivovat ve svůj prospěch, je nutné, aby proti tomu bylo zasaženo včas, již v počátcích, než dojde k ochromení systému. Pokud je systém již ochromen a soudy jsou pod vlivem nejčastěji výkonné moci a nemohou plnit svou funkci. Občané ani opozice ani jiné politické síly pak nemají možnost domoci se soudního zásahu proti pokřivování systému a zasahování do svých práv.

Aby soudy mohly hrát roli, která bude podporovat stabilní demokratický systém, je nutným předpokladem, aby byla zaručena jejich nezávislost. V posledních letech jsou útoky na nezávislost ústavního soudnictví přítomné i v Evropě, můžeme jmenovat příklady z Polska či Maďarska. Je to tedy problém, který nemusí být našemu prostředí zcela vzdálený a je potřeba si uvědomovat důležitou roli ústavních soudů a potřebu jejich nezávislého postavení a toho, aby měly dostatek potřebných kompetencí k plnění své funkce.

Práce se snaží, jak již bylo několikrát zmíněno akcentovat bezpečnostní aspekt role ústavních soudů. Ten jde hezky vyzdvihnout právě v regionu Latinské Ameriky. Tento region zažil a zažívá bouřlivé politické převraty a lidé se zde často uchylují k politicky motivovaným násilným nepokojům. Na příkladech z několika latinskoamerických zemí bylo demonstrováno, jak mohou ústavní soudy přispět ke stabilizaci situací či jak naopak mohou politickou situaci ještě více destabilizovat a podnítit eskalaci násilných protestů.

Summary

The aim of the thesis is to focus on the security aspect of the role of constitutional courts and this is presented in the context of the Latin American environment.

Constitutional courts are an important part of democratic political systems and their role as guardians of constitutionality and respect for human rights is irreplaceable. The thesis tries to move their role into the security environment and is based on the premise that adherence to democratic principles and mechanisms has a positive effect on stability and security in the

country.

In a democratic regime, citizens are provided with a lot of platforms for resolving conflicts and mechanisms for protecting their rights and interests. Thus, citizens should not have the need to resort to violence to resolve political conflicts or to protect their interests. Trustworthy democratic institutions are central to stability and security in the country. The public perceives the role of democratic institutions, which should ensure the proper functioning of the country in accordance with pre-set rules, and reacts if these institutions do not fulfil their role according to their ideas. Without the proper functioning of these institutions, political conflicts in the state cannot be properly reconciled and resolved. When these conflicts are not resolved satisfactorily, society has a stronger tendency to act violently in defending its interests and rights. Constitutional courts should be the guarantor and part of such an arrangement, which is able to resolve conflicts in society.

Courts in relation to a political system can perform various roles; they may maintain the existing political system or change it. They can support the government and decide in their interest or be an imaginary barrier against the expansion of their power and hinder the balance of the democratic system. Constitutional courts have the power to intervene against threats to the constitutional system and to prevent abuse from outer power. If any part of the power has the tendency to distort the system in its favor, it is crucial to be intervened against it, right in the beginning, before the system would be paralyzed. If the system is already paralyzed and the courts are most often under the influence of the executive, they cannot fulfil their function. Citizens and neither the opposition nor other political forces have then the opportunity to take legal action against the distortion of the system and the intervention into their rights.

To be possible for the courts to play a role in supporting a stable democratic system, it is essential to ensure their independence. In recent years, there have been attacks in Europe on the independence of the constitutional judiciary; we can name examples from Poland or Hungary. It is therefore a problem that may not be completely distant from our environment and it is necessary to be aware of the important role of constitutional courts and the need for their independent status and to have sufficient necessary competencies to perform their function.

The thesis attempts, as already mentioned several times, to emphasize the security aspect of the role of constitutional courts. It can be nicely highlighted in the Latin American region. The

region has experienced and continues to experience tumultuous political upheavals, and people often resort to politically motivated violent riots. Examples from several Latin American countries have shown how constitutional courts can help stabilize the situation or how they can further destabilize the political situation and encourage the escalation of violent protests.

Použitá literatura

ARGUELHES, Diego & SÜSSEKIND, Evandro, 2018. Building Judicial Power in Latin America: Opposition Strategies and the Lessons of the Brazilian Case. *Revista Uruguaya de Ciencia Política*, 27, 175-196. DOI: 10.26851/rucp.27.8. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/325681814_Building_Judicial_Power_in_Latin_America_Opposition_Strategies_and_the_Lessons_of_the_Brazilian_Case/citations

ARON, Raymond, *Demokracie a totalitarismus*, 2.vyd. Brno: Atlantis, 1993. 218 s. ISBN 80-7108-064-0 – KNIHA

BAKKER Christine A.E., A Full Stop to Amnesty in Argentina: The *Simón* Case, *Journal of International Criminal Justice*, Volume 3, Issue 5, November 2005, Pages 1106–1120, DOI: <https://doi.org/10.1093/jicj/mqi078>

BALZACQ, Thierry, ed., 2010. *Securitization Theory: How Security Problems Emerge and Dissolve*. Milton Park, Abingdon, Oxon; New York: Routledge. ISBN 978-0-415-55628-6.

BALZACQ, Thierry, 2005. The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context. *European Journal of International Relations*, vol. 11(2), 171–201. DOI: <https://doi.org/10.1177/1354066105052960>

BARZILAI, Gad, 2003. *National Security in Courts and Law: A Theoretical and Comparative Analysis*, Tel-Aviv University Press. Dostupné z: https://law.haifa.ac.il/images/documents/79_NationalSecurityinCourtsandLaw.pdf

BAKKER, Christine A.E., 2005. A Full Stop to Amnesty in Argentina: The *Simón* Case. *Journal of International Criminal Justice*, vol. 3(5), 1106–1120. DOI: <https://doi.org/10.1093/jicj/mqi078>

BLAHOŽ, Josef, Vladimír BALAŠ a Karel KLÍMA. *Srovnávací ústavní právo*, 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. 524 s. ISBN 978-80-7357-629-5 - KNIHA

BOESTEN, Jan., 2014. Between Democratic Security and Democratic Legality. Constitutional Politics and Presidential Re-election in Colombia. *Precedente. Revista Jurídica.*, vol. 5, 9-40. DOI: <https://doi.org/10.18046/prec.v5.1972>

- BOULANGER, Christian, 2015. Role Theory, Democratization and Comparative Constitutionalism: Constitutional Courts as "Guardians", "Umpires" and "Founders". Conference paper. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/276919694_Role_Theory_Democratization_and_Comparative_Constitutionalism_Constitutional_Courts_as_Guardians_Umpires_and_Founders
- BRINKS, Daniel M., 2011. "Faithful Servants of the Regime". In G. Helmke & J. Rios-Figueroa (Eds.), *Courts in Latin America*, 128-153. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO9780511976520.006
- BRINKS, Daniel M., 2004. Judicial reform and independence in Brazil and Argentina: the beginning of a new millennium. *Texas International Law Journal*, vol. 40:595. Dostupné z: <https://pdfs.semanticscholar.org/d315/9ecc71fa37e027ce5a27385993d4e19b0edc.pdf>
- BUCHBENDER, Ortwin, Hartmut BÜHL und Harald KUJAT, 1992. *Wörterbuch zur Sicherheitspolitik*. Kirjat Literatur- & Dienstleistungs- (Beucha, Germany), Herford ; Bonn : Mittler, ISBN 10: 3813202984, ISBN 13: 9783813202984
- BURGH, Richard W. and John Hart Ely, 1980. *Democracy and Distrust: A Theory of Judicial Review*. *Law and Philosophy*, vol. 1, 481. DOI: 10.2307/3504739
- CASTAGNOLA, Andrea., & Aníbal Pérez-Liñán, 2011. "Bolivia: The Rise (an Fall) of Judicial Review." In *Courts in Latin America*, ed. G. Helmke and J. Rios-Figueroa. Cambridge: Cambridge University Press, (278-305). DOI: 10.1017/CBO9780511976520.011
- CASTAGNOLA, Andrea, 2018. *Manipulating Courts in New Democracies*. New York: Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315271774>
- DAHL, Robert A. *Demokracie a její kritici*. Praha: Victoria publishing, 1995. 350 s. ISBN: 80-85605-81-3
- ECKSTEIN, Harry. *Regarding Politics: Essays on Political Theory, Stability, and Change*. Berkeley: University of California Press, 1992. Dostupné z: <http://ark.cdlib.org/ark:/13030/ft0k40037v/>

ENTIN, Jonathan L., 1990. Separation of Powers, the Political Branches, and the Limits of Judicial Review. Faculty Publications, 367. Dostupné z: https://scholarlycommons.law.case.edu/faculty_publications/367

FEREJOHN, Chávez, R., J., & WEINGAST, B., 2011. A Theory of the Politically Independent Judiciary. In G. Helmke & J. Rios-Figueroa (Eds.), *Courts in Latin America* (pp. 219-247). Cambridge: Cambridge University Press. DOI:10.1017/CBO9780511976520.009 – teorie o nezávislosti

FEREJOHN, John, 2002. Judicializing Politics, Politicizing Law, 65, č.3 *Law and Contemporary Problems*, 41-68. Dostupné z: <https://scholarship.law.duke.edu/lcp/vol65/iss3/3>

FEREJOHN, John, *Judicializing Politics, Politicizing Law. Law and Contemporary Problems*. 65. 10.2307/1192402 (2002).

GINSBURG, T. and HUQ, A. (2018). *How To Save A Constitutional Democracy*. Chicago: University of Chicago Press.

GINSBURG, Tom, "Courts and New Democracies: Recent Works" (University of Chicago Public Law & Legal Theory Working Paper No. 388, 2012). Dostupné z: https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1078&context=public_law_and_legal_theory

HAPLA, Martin. *Dělba moci a nezávislost justice*, 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2017. 95 stran, Brno; vol. 579, Masarykova univerzita, Právnická fakulta] ISBN:978-80-210-8478-0

HELMKE, Gretchen and ROSENBLUTH, Frances McCall, *Regimes and the Rule of Law: Judicial Independence in Comparative Perspective* (June 2009). *Annual Review of Political Science*, Vol. 12, pp. 345-366, 2009, Dostupné z: <https://www.annualreviews.org/abs/doi/10.1146/annurev-lawsocsci-110413-030532?intcmp=trendmd>

HELMKE, Gretchen, 2010. Public Support and Judicial Crises in Latin America, vol. 13 n. 2. *Journal of Constitutional Law*. Dostupné z: <https://scholarship.law.upenn.edu/jcl/vol13/iss2/7>

HELMKE, G., & Staton, J., 2011. The Puzzling Judicial Politics of Latin America. In G. Helmke & J. Rios-Figueroa (Eds.), *Courts in Latin America* (pp. 306-331). Cambridge: Cambridge University Press. DOI:10.1017/CBO9780511976520.012

HELMKE, Gretchen, *Judicial Manipulation in Latin America*, 2017. Dostupné z: <https://www.gretchenhelmke.com/research.html>

HELMKE, G., & RÍOS-FIGUEROA, J. (Eds.), 2011. *Courts in Latin America*. Cambridge University Press.

HILBINK – *Beyond, Politics in Democracy and Dictatorship*, 2007

KOŘAN, Michal: Případová studie. In: DRULÁK, Petr a kol.: *Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-385-7

irozhlas.cz, 11. 10. 2019 https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/bolivie-protesty-evo-morales_1910112312_zit

KOSAŘ, David a Katarína ŠIPULOVÁ. Court-packing, aneb jak obsadit soudy svými lidmi. In Vojtěch Šimíček. F. Praha: Leges, 2020. s. 77-112, 35 s. ISBN 978-80-7502-4367

MAREŠ, Miroslav a Petr ZEMAN. Úvod do pojetí bezpečnostní hrozeb. In SMOLÍK, Josef a Tomáš ŠMÍD. *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*. 1. vyd. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, Muni Press, 2010. s. 9-19, 10 s. Monografie. ISBN 978-80-210-5288-8.

MIGUEL-STEARNES, Teresa M. (2015). Judicial Power in Latin America: a Short Survey. *Legal Information Management*, 15, pp 100-107 doi:10.1017/S1472669615000274

NOVÁK, Miroslav, "Malá politologická úvaha o vládní stabilitě", *Parlamentní zpravodaj*, březen 1966 (II. roč. 1995-96, č. 07)

OCANTOS, Gonzalez, Ezequiel. (2018). *Courts in Latin American Politics*. In book: *Oxford Encyclopaedia of Latin American Politics*. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/329811333_Courts_in_Latin_American_Politics

RÍOS-FIGUEROA, J., 2011. INSTITUTIONS FOR CONSTITUTIONAL JUSTICE IN LATIN AMERICA. IN G. HELMKE & J. RIOS-FIGUEROA (EDS.), COURTS IN LATIN AMERICA (PP. 27-54). CAMBRIDGE: CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS. DOI:10.1017/CBO9780511976520.002

RÍOS-FIGUEROA, J., & STATON, J. K. (2012). An evaluation of cross-national measures of judicial independence. *The Journal of Law, Economics, & Organization*, 30(1), 104-137.

ROBEJŠEK, P.: Bezpečnost. K morfologii klasického pojmu. *Mezinárodní politika*, roč. 22., č. 12, 1998,

RODRÍGUEZ-RAGA, J. (2011). Strategic Deference in the Colombian Constitutional Court, 1992–2006. In G. Helmke & J. Rios-Figueroa (Eds.), *Courts in Latin America* (pp. 81-98). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511976520.004 – model interakce, chování + vliv síly exekutivy <https://www.cambridge.org/core/books/courts-in-latin-america/A8E976DD43C9A7250DCFF55E79E4D2C0>

ROE, Paul. "Is Securitization a 'negative' Concept? Revisiting the Normative Debate over Normal versus Extraordinary Politics." *Security Dialogue* 43, no. 3 (2012): 249-66. Accessed July 24, 2020. www.jstor.org/stable/26301939.

SHONHOLTZ, Raymond, *General Theory on Disputes and Conflicts*, A, 2003 *J. Disp. Resol.* (2003) Available at: <https://scholarship.law.missouri.edu/jdr/vol2003/iss2/6>

SCHMIDT, M. G., Bull, P.: *Innere Sicherheit*. In Nohlen, D. (Hrsg.): *Kleines Lexikon der Politik*. München: C.H.Beck, 2001

SCHWARZMANTEL, John. *Democracy and Political Violence*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2011. ISBN 0748645985, 9780748645985 www.jstor.org/stable/10.3366/j.ctt1s473tn.

SIMON, Y. R., 1966, *Philosophy of Democratic Government*, Chicago a Londýn

SKOOG, Louise. "Political conflicts and the mechanisms behind the concept." (2015). Paper presented at the XXIV Nordic Conference on Local Government Research, Gothenburg November 26-28, 2015 Louise Skoog louise.skoog@spa.gu.se School of Public

Administration, University of Gothenburg – 1-18. Dostupné z: https://spa.gu.se/digitalAssets/1552/1552372_skoog--political-conflicts-and-the-mechanisms-behind-the-concept--norkom-xxiv-2015.pdf

SMEKAL, Hubert a Ivo POSPÍŠIL. Soudcokracie, nebo judicializace politiky? Vztah práva a politiky (nejen) v časech krize. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013. 216 s. Ediční řada Monografie, sv. č. 52. ISBN 978-80-210-6282-5

VALLINDER, Torbjörn. "The Judicialization of Politics. A World-Wide Phenomenon: Introduction." *International Political Science Review / Revue Internationale De Science Politique* 15, no. 2 (1994): 91-99. Accessed July 24, 2020. www.jstor.org/stable/1601557.

ZELENÝ, Mnislav, Uribeho éra končí. Přežije demokracie?. 2010. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/noviny/uribeho-era-konci-prezije-demokracie.A100304_000050_ln_noviny_sko

<https://www.reuters.com/article/us-bolivia-politics-election-idUSKCN24O2PY> - Daniel Ramos, 23. 7. 2020

<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2972486-nemuzeme-dal-pokracovat-s-touto-narko-vladou-v-bolivii-se-vzbourili-policiste-prezident> – 9. 11. 2019

[irozhlas.cz, 11. 10. 2019 https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/bolivie-protesty-evo-morales_1910112312_zit](https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/bolivie-protesty-evo-morales_1910112312_zit)

Evropský parlament (2019) Usnesení Evropského parlamentu o situaci v Bolívii (2019/2896(RSP), Návrh usnesení Evropského parlamentu, Výbor pro zahraniční věci, 25. 11. 2019. [online][cit. 2019-07-03]. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2019-0189_CS.html

Evropský parlament (2019) Usnesení Evropského parlamentu o situaci v Bolívii (2019/2896(RSP), 25.11.2019, B9-0191/2019 Usnesení Evropského parlamentu o situaci v Bolívii (2019/2896(RSP)) - https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2019-0191_CS.html

Evropský parlament (2014) Usnesení Evropského parlamentu o situaci ve Venezuele (2014/2998(RSP) , 16.12.2019, B8-0375/2014 Usnesení Evropského parlamentu o situaci ve

Venezuele 2014/2998(RSP)) - https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-8-2014-0375_EN.html

Evropský parlament (2015) Usnesení Evropského parlamentu o situaci ve Venezuele (2015/2582(RSP) , 5.3.2015, B8-0236/2015 Usnesení Evropského parlamentu o situaci ve Venezuele 2015/2582(RSP)) - https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-8-2015-0236_EN.html

Evropský parlament (2015) Usnesení Evropského parlamentu o situaci ve Venezuele (2017/2651(RSP) , 25.4.2015, B8-0270/2017 Usnesení Evropského parlamentu o situaci ve Venezuele 2017/2651(RSP)) - https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RC-8-2017-0270_EN.html

Tribunal Supremo de Justicia, República Bolivariana de Venezuela, web: <http://tsj.gob.ve/web/tsj>

Deník Echo24 z 31. 12. 2015, Ústavní soud Venezuely sebral opozici ústavní většinu
Dostupné z: <https://echo24.cz/a/iZdTE/ustavni-soud-venezuely-sebral-opozici-ustavni-vetsinu>